

ἩΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος

Συνδρομὴ ἑτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι: φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἰ συνδρομαὶ ἔρχονται ἀπὸ 8 Ἰανουαρίου 1878
Ἰανουαρίου ἐκείνου ἔτους καὶ εἰνα ἑτησίαι: Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Καραϊσκάκης

Πρὸς τὸν ἀδελφόν μου, ἀντώνιον γεωργαντᾶ
Εἰς

περαχώρῃ

ἀδελφε κὲρ ἀντῶνι ἀσπάζωμαι ἀδελφικῶς!
ἔλαβα τὸ γράμμα σου, καὶ ἐκατάλαβα τὰ γρα-
φόμενά σου, ἐπαρουσίασα ὡσαύτως καὶ τὴν ἀ-
ναφοράν σου, πρὸς τὴν Σ. διοίκησιν, καὶ μὲ εἶ-
πεν ὅτι θέλει γράψῃ πρὸς τὸν στρατηγὸν Ἰω:
νοταρᾶν διὰ νὰ τρεβήξῃ χέρι, σὺ ὅμως ἀδελφε!
μὴ δώσης τίποτα, καὶ μετὰ παρέλευσιν τεσσά-
ρων πέντε ἡμερῶν ἔρχομαι καὶ ἐγὼ αὐτοῦ καὶ
ἀνταμονόμεθα, καὶ τότε στέλνωμεν καὶ τὸν ἀδελ-
φόν μας γκούρα, καὶ ἔρχεται, καὶ κυτᾶζωμεν τὸ
κοινὸν συμφέρον τῆς πατρίδος μας.

Τῇ 10 Ἰουλίου 1826, ἐν Νεοπόλει ὁ ἀδελφός σου
ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ

ΛΙ ΤΡΕΙΣ ΨΥΧΑΙ

(Ἐκ τῶν τῶν Erekmann-Chatrian.)

I

Τῷ 1805 διήκουον ἐν Ἀιδελοβέργῃ ὕψηλὰ φι-
λοσοφικὰ μαθήματα, διατρέχων ἤδη τὸ ἕκτον ἔ-
τος ἀπὸ τῆς ἐγγραφῆς μου εἰς τὸ Πανεπιστή-
μιον. Τὸν πανεπιστημιακὸν βίον τὸν εἰξεύρετε
εἶναι λίαν ἄνετος. . . βίος μεγάλου ἄρχοντος
ἐξυπαῖ κάνας περὶ τὴν μεσημβρίαν, καπνίζει
εἰς τὴν παλαιὰν τῆς Οὐλμ καπνοσύριγγά του,
κενώνει δύο ἢ τρία μικρὰ ποτήρια σιγάπ,¹ καὶ
εἶτα κομβώνει τὸν πολωνικὸν ἐπενδύτην του μέ-
χρι τοῦ πάγωνος, θέτει τὸ πλακοειδὲς κασκέ-
τον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὠτίου, καὶ ὑπάγει ἡσύ-
χως ν' ἀκούσῃ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν τὸν διάσημον
καθηγητὴν Χάζενκοφ, πραγματευόμενον περὶ
τῶν ἐκ τῶν προτέρων καὶ τῶν κατὰ συνέπειαν
ιδεῶν. Ὁ καθεὶς εἶναι ἐλεύθερος νὰ χασμαῖται, ἢ
καὶ νὰ κοιμᾶται ἀκόμη, ἂν ἐγκρίνη.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ μαθήματος πάντες μετα-
βαίνουν εἰς τὸ ζυθοπωλεῖον τοῦ Βασιλέως Καμ-
βρίνου² ἐκτείνουσι τὰ σκέλη ὑπὸ τὰς τραπέζας³

1. Πνευματώδες γερμανικὸν ποτόν.
2. Ὁ Βίχκος τῆς μυθολογίας τῶν βορείων λαῶν. Θεὸς
τοῦ ζύθου.

ὕπνρηται εὐσεβεῖς, μὲ στηθοδέσμους ἐκ μαύρου
ταφετᾶ προστρέχουσιν ἀμέσως, κομίζουσαι πινά-
κια πλήρη ἀλλαντῶν καὶ τεμαχίων χοιρομη-
ρίου, καὶ μέτρα διπλοῦ δυνατοῦ ζύθου. Τραγω-
δοῦσι τὸν σκιστὸν τῶν Ἀησιῶν τοῦ Σχίλλερ⁴ πί-
νουσι, τρώγουσι. . . Ἄλλος συρίζει προσκα-
λῶν τὸν κύνα του Ἐκτορα, ἄλλος ἀρπάζει ἐκ
τῆς μέσης τὴν Καρλόταν ἢ τὴν Κρεδελέ. . . .
Πολλάκις τότε ἔρχονται εἰς χεῖρας, πίπτει βρ-
βδισμῶν βροχὴ, αἱ κύλικες κλονοῦνται καὶ πί-
πτουν τὰ ποτήρια. Ὁ νυκτοφύλαξ φθάνει, σὰς
συλλαμβάνει, καὶ μεταβαίνειτε νὰ περάσητε τὴν
νύκτα σας εἰς τὸ φρέσκο.

Οὕτω παρέρχονται αἱ ἡμέραι, οἱ μῆνες,
τὰ ἔτη.

Εὐρίσκονται ἐν Ἀιδελοβέργῃ πολλοὶ μέλλοντες
πρίγκιπες, δοῦκες καὶ βαρῶνοι⁵ εὐρίσκονται ἐ-
πίσης καὶ υἱοὶ ὑποδηματοποιῶν, διδασκάλων
καὶ οἰκοκυραίων τῆς μέσης τάξεως. Οἱ κύριοι
εὐγενεῖς συγκροτοῦσι χωριστὴν ὀμάδα, ἀλλ' ὅ-
λοι οἱ λοιποὶ συγχρῶνται ἀδελφικῶς.

Ἦμην τότε τριάκοντα καὶ δύο ἐτῶν, ἡ γενειάς
μου ἤρχιζε ν' ἀσπρίζῃ ὁ ζύθος, τὸ κάπνισμα καὶ
ἡ ταριχευτὴ κράμβη (sauerkraut) ἤρχιζον νὰ
ἐκπίπτωσι τῆς ὑπολήψεώς μου. Ἦσθάνομην τὴν
ἀνάγκην μεταβολῆς. Τὰ δ' ἐπανειλημμένα μα-
θήματα τοῦ Χάζενκοφ περὶ τῶν συμπερασμα-
τικῶν καὶ τῶν ἐποπτευτικῶν ἀποδείξεων, περὶ
τῶν ἀποδεικτικῶν ἀληθειῶν καὶ τῶν κατηγορου-
μένων, ἦσαν αὐτόχρονα κικεῶν ἐν τῇ κεφαλῇ
μου⁶ ἐνόμιζον ὅτι ἀνεκάλυφα τὸ βάθος τῆς ἐπι-
στήμης: *Μηδὲν ἐκ μηδενός*. . . Πολλάκις ἐ-
σκεπτόμην χασμώμενος: «Κάσπερ Ζᾶαν! Κά-
σπερ Ζᾶαν! . . . ἡ παραπολλὴ μάθησις δὲν εἶ-
ναι καλὴ γινώσκεις πλέον ὅλα τὰ μαθήματα
τῆς φύσεως⁷ ἤμπορεῖς καὶ σὺ ν' ἀναφωνήσης θρη-
νωδῶς μετὰ τοῦ προφήτου Ἰερεμίου: *Ματαιό-
της ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης!*

Τοιαῦτα ἦσαν αἱ μελαγχολικαὶ διαθέσεις μου
ὅτε περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους τοῦ 1805 συμβε-
βηκὸς φρικῶδες μ' ἐδίδαξεν ὅτι δὲν γινώσκω τὰ
πάντα καὶ ὅτι τὸ φιλοσοφικὸν στάδιον δὲν εἶναι
πάντοτε ἐστρωμένον μὲ βόδα.

Μεταξὺ τῶν παλαιῶν συντρόφων μου εὐρί-
σκετο καὶ τις Βόλφγαγκ Σιάρφ, οὐ οὐδένα ἐγνώ-
ριζον δυνατότερον εἰς τὴν λογικὴν. Φαντάσθητε
νέον κοντόν, ἰσχνόν, κοίλους ἔχοντα ὀφθαλμούς,

λευκάς βλεφαρίδας, τὴν πυρρὰν κόμην του ἐν χρῶ κεκαυμένῃν, ἄτακτον γένειον κοσμοῦν τὰς καύλας αὐτοῦ παρειάς, καὶ τοὺς πλατεῖς ὄμους του κεκαλυμμένους διὰ περιφρήμων βράκων. Βλέπων τις αὐτὸν διαλισθαίνοντα παρὰ τοὺς τοίχους μὲ τεμάχιον ἄρτου ὑπὸ μάλης, μὲ τοὺς φλογερούς του ὀφθαλμούς καὶ τὴν εὐκαμπτον βράχιν, θὰ τὸν ἐξελάμβανεν ὡς γάτον τρέχοντα πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ὠραίας του· ἀλλ' ὁ Βόλφγαγκ μόνον εἰς τὴν μεταφυσικὴν εἶχε συγκεντρώσει ἀπάσας τὰς ἰδέας του· ἀπὸ πέντε ἢ ἐξ ἑτῶν ἔξῃ ἔξ ἄρτου καὶ ὕδατος μόνον ἐν τινι ἀποθήκῃ τῶν παλαιῶν κρεωπωλείων· οὐδέποτε φιάλη ἀρρώδους ζύθου ἢ οἴνου τοῦ Ῥήνου κατεπράυνε τὸν ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ζῆλόν του· οὐδέποτε τεμάχιον χοιρομηρίου διέκοψε τὸν εἰρμόν τῶν ὑψηλῶν μελετῶν του. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ ὄψις τοῦ ταλαιπώρου ἐκείνου ἐνεποίει φόβον· λέγω δὲ φόβον, διότι, κκίτοι ἐφαίνετο ἐκ μακρασμοῦ πάσχω, ἐν τῇ ὁστεώδει ὁμως συναρθρώσει τοῦ σώματός του ἐξεδηλοῦτο βῶμη ἐπίφοβος· οἱ μυῖνες τῶν σιαγόνων καὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ προσεξείχον ὡς σιδηραὶ ἀρπάγαι, ἄλλως δὲ τὸ λοξὸν βλέμμα του ἀπεδίωκε πᾶν αἰσθημα οἴκτου ὑπὲρ αὐτοῦ.

Τὸ παράδοξον ἐκεῖνο δὲ, ἐν μέσῳ τῆς ἐκουσίας αὐτοῦ μονώσεως, ἐφαίνετο ὑπὲρ ἑμοῦ καὶ μόνου τηρῆσαν λείψανά τινε συμπαθείας· ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μ' ἐπεκοίπετο καὶ καθήμενος μετὰ σοβαρότητος ἐν τῷ ἀνακλίντρῳ μου, ἐν ᾧ οἱ δάκτυλοι αὐτοῦ ἐκινουνοτο σπασμωδικῶς, μοὶ ἀνεκίνοῦν τὰς περὶ τῆς μεταφυσικῆς προσπαθείας καὶ ἀγῶνας αὐτοῦ.

«Κάσπερ, μοὶ ἔλεγε διὰ φωνῆς ὀξύτομου καὶ ἀρχόμενος δι' ἐρωτήσεως ὡς ὁ Σωκράτης, Κάσπερ, τί ἐστὶ ψυχὴ;»

Ἐγὼ δὲ, μεθ' ὑπερηφανείας θέλων ν' ἀνελίζω πρὸ αὐτοῦ τὰς γνώσεις μου τῷ ἀπεκρινόμενῳ μετὰ σοβαροῦ κῆρος:

«Κατὰ τὸν Θάλητα, εἶδος μαγνήτου· κατὰ Πλάτωνα, οὐσία αὐτενεργός· κατὰ τὸν Ἀσκληπιάδην, ἔξαρσις τῶν αἰσθήσεων· ὁ Ἀναξίμανδρος λέγει ὅτι συνίσταται ἐκ γῆς καὶ ὕδατος· ὁ Ἐμπεδοκλῆς ὅτι εἶναι αἷμα· ὁ Ἰπποκράτης ὅτι εἶναι πνεῦμα διακεχυμένον καθ' ἅπαν τὸ σῶμα· ὁ Ζήνων θεωρεῖ αὐτὴν οὐσίαν αἰθέριον προερχομένην ἐκ τῆς διύλισης τῶν πέντε στοιχείων· ὁ Ξενοκράτης. . . .»

— Καλὰ! καλὰ! ἀλλὰ σὺ, τί σκέπτεσαι περὶ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς;

— Ἐγὼ, Βόλφγαγκ; Ἀποφαίνομαι μετὰ τοῦ Λακταντίου, ὅτι οὐδὲν οἶδα. Εἶμι ἐκ φύσεως ἐπικουρείος. Κατὰ δὲ τοὺς ἐπικουρείους πᾶσα κρίσις ἀπορρεῖ ἐκ τῶν αἰσθήσεων· ἐπειδὴ δὲ ἡ ψυχὴ δὲν προσπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις μου δὲν δύναμικα καὶ νὰ κρίνω αὐτήν.

— Ὅμως, Κάσπερ, παρτήρησον ὅτι πλήθος

ζῶων, οἷον τὰ ἔντομα, οἱ ἰχθύς, ζῶσιν ἐστερημέναι μίαις ἢ πλείονων αἰσθήσεων. Τίς οἶδεν ἂν καὶ ἡμεῖς ἐπίσης δὲν στερούμεθα ἐτέρων αἰσθήσεων; ἐὰν ὑπάρχουσιν αἰσθήσεις, ὧν οὐδὲ ἰδέαν ἔχομεν;

— Δυνατὸν, ἀλλ' ἐν τῇ ἀμφιβολίᾳ, ἀπέχω τοῦ νὰ ἐκφράσω γνώμην.

— Πιστεύεις, Κάσπερ, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ εἰξεύρη τις πράγματα, ἅτινα δὲν ἔμαθεν;

— Ὅχι, πᾶσα ἐπιστήμη πηγάζει ἐκ τῆς πείρας ἢ τῆς μελέτης.

— Ἀλλὰ τότε, σύντροφε, πῶς ἐξηγεῖς τὸ παρτηρούμενον εἰς τοὺς νεοσσούς ὄρνιθας, οἵτινες μόλις ἐκκολαπτόμενοι τοῦ ὠοῦ, τρέχουσιν ἀμέσως καὶ λαμβάνουσι μόνον τὴν τροφήν των; πῶς ἐξηγεῖς τὴν πρόνοιαν αὐτῶν τοῦ νὰ ζητῶσι καταφύγιον ὑπὸ τὰς μητρικὰς πτέρυγας, ὅταν ἐν μέσῳ τῶν νεφῶν διακρίνωσιν ἰπτάμενον ἰέρακα; Ἐμαθον ὅτι ὁ ἰέραξ εἶναι ἐχθρὸς των, ἐν τὸς τοῦ ὠοῦ ἐτι εὐρισκόμενοι;

— Εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ὀρμεμφύτου, Βόλφγαγκ· ἅπαντα τὰ ζῶα ὑπείκουσιν εἰς τὰς ἐμφύτους αὐτῶν ὀρμάς.

— Τότε λοιπὸν φαίνεται ὅτι τὸ ὀρμεμφυτον συνίσταται εἰς γνώσιν πραγμάτων, μηδέποτε διδαχθέντων.

— ὦ! ἀνεφώνησα, παραπολλὰ ζητεῖς. Τί ἤμπορὸν νὰ σοῦ ἀπαντήσω.»

Ἐμεῖς δὲ περιφρονητικῶς, ἔρριπτε τὸ ἄκρον τοῦ πολυθύρου τριβωνίου του ἐπὶ τῶν ὄμων, καὶ ἐξήρχετο μηδὲ λέξιν προστιθέμενος.

Ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς τρελόν, ἀλλὰ τρελὸν ἀβλαβῆ. Ποῖος ἠδύνατό ποτε νὰ φαντασθῆ ὅτι τὸ πάθος τῆς μεταφυσικῆς ἦτο ἐπικίνδυνον;

Τὰ πράγματα εὐρίσκοντο εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ὅτε ἡ Αἰκατερίνη Βόγκελ, γραῖα κάπηλος πλακουντίων, ἠφανίσθη αἰφνιδίως. . . Ἡ καλὴ αὐτῆ γυνὴ, ἤρχετο συνήθως εἰς τὸ ζυθοπωλεῖον τοῦ Βασιλέως Καμθρίνου περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν, ἔχουσα τὰς πραγματείας αὐτῆς πρὸ τοῦ στήθους ἐξηρητημένας διὰ ῥοδοχρόου ταινίας ἐκ τοῦ μακροῦ ὡς πελαργοῦ τραχήλου τῆς. Οἱ σπουδασταὶ ἠρέσκοντο ν' ἀστείζωνται μετ' αὐτῆς, καὶ εὐχαρίστως ἤκουον τὰς εὐθύμους ἀπαντήσεις τῆς.

Ἡ ἐξαφάνισίς τῆς παρτηρήθη τὴν τρίτην ἡμέραν.

«Τὶ διάβολον ἔγινε λοιπὸν ἡ Αἰκατερίνη; Μήπως εἶναι ἀσθενής; Παράξενον πρᾶγμα. Καὶ ὁμως τὴν τελευταίαν φορὰν ἐφαίνετο τόσῳ εὐδιάθετος!»

Ἡ ἀστυνομία κατεγίνετο εἰς ἀνεύρεσίν τῆς. Ἐγὼ ὅμως οὐδαμῶς ἀμφεβέβηλον ὅτι ἡ ταλαίπωρος γραῖα, ἴσως λίαν συγκεκριμένη ἐξ ὑπερβολικῆς πύσεως κινεθᾶσσερ, θὰ ἐπεσεν ὀλισθήσασα ἐσπέραν τινὰ εἰς τὸν ποταμόν.

Τὴν πρωτὴν λοιπὸν τῆς ἐπαύριον, ἐξερχόμε-

νος ἐκ τοῦ μαθήματος τοῦ Χάζενκοφ, συνήντησα τὸν Βόλφγαγκ εἰς τὰ παρὰ τὴν μητρόπολιν πεζοδρόμια. Μόλις μὲ εἶδε καὶ ἔτρεξε πρὸς με, καὶ μὲ ὀφθαλμούς ἀπάστράπτοντας ἐκ χαρᾶς μοὶ εἶπε:

«Σὲ ἐζήτουν, Κάσπερ. . . σὲ ἐζήτουν. . . ἡ ὥρα τοῦ θριάμβου ἐσήμανε. . . Ἀκολουθεῖ με.»

Τὸ βλέμμα, τὰ σχήματα, ἡ ὠχρότης αὐτοῦ ἐμαρτύρουν ἄκρην ἐξαψίν· ὡς δὲ μοὶ ἤρπασε τὸν βραχίονα, σύρων με πρὸς τὴν στενωπὸν τῶν Βυρσοδεψῶν, κατελήφθη ὑπὸ αἰσθήματος ὑπερμέτρου φόβου, ἀλλὰ δὲν ἔσχον τὸ θάρρος ν' ἀντιστώ.

Ἡ στενωπὸς, ἦν μεγάλως βήμασι διετρεχόμεν, κατέληγεν ὀπισθεν τῆς Μητροπόλεως εἰς τετραγώνον οἰκίων παλαιωτάτων. Αἱ ὀξεῖαι αὐτῶν στέγαι, οἱ ξύλινοι ἐξώσται ἐν οἷς ἐκυμάτιζον τὰ πλυμένα ἐνδύματα οἰκογενειῶν τῆς τελευταίας τάξεως τοῦ λαοῦ. . . αἱ πολυάριθμοι μορφαὶ κατασκευαστῶν βακενδυτῶν, αἵτινες προσκλίνουσαι ἐκ τῶν φεγγιτῶν παρτηροῦσι μὲ κεχνηνὸτα στόματα καὶ περιέργον βλέμμα τοὺς διὰ τῆς βυπαρᾶς αὐτῶν συνοικίας διερχομένους ξένους· τὰ μακρὰ σχοινία, ἅτινα κατὰ πλάτος ὑπεράνω τῆς ὁδοῦ συνδέουσιν ἀντικρινὰς οἰκίας καὶ ἐφ' ὧν ἀποξηραίνονται αἵματόφυρτα δέρματα· ὁ πυκνὸς πρὸς τούτοις καπνὸς ὁ ἀναθρώσκων ἐκ τῶν καπνοδόχων ὄλων τῶν ὀροφῶν. . . πάντα ταῦτα διήρχοντο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου καὶ παρίσταντο εἰς τὴν φαντασίαν μου ὡς ἀναγέννησις τοῦ μεσαιῶνος· καίτοι δὲ ἡ ἡμέρα ἦτο ἐξαιρετος, αἱ κυανὰ ὅμως τοῦ οὐρανοῦ γωνίαι, ἃς ἔτεμον αἱ τῶν τοίχων κορυφαί, καὶ αἱ κατὰ μήκος τῶν σαθρῶν τοίχων προσπίπτουσαι ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, διὰ τοῦ παραδόξου τῶν ἀντιθέσεων ἐπαύξανον τὴν ταραχὴν μου.

Ἐπαύρουν στιγμαί, καθ' ἃς ὁ ἄνθρωπος ἀπόλλυσι πᾶσαν ἐτοιμότητα πνεύματος. Οὐδ' ἐφραντάσθη νὰ ἐρωτήσω τὸν Βόλφγαγκ ποῦ ὑπάγωμεν.

Μετὰ τὴν πολυπληθῆ συνοικίαν, ἐν ἣ βρῆμι ἡ δυστυχία καὶ ἡ ἀθλιότης, ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἔρημον τρίοδον τῶν Παλαιῶν κρεωπωλείων. Αἴφνης ὁ Βόλφγαγκ, οὐ ἡ ξηρὰ καὶ ψυχρὰ χεὶρ ἐφαίνετο ὡς προσκεκολλημένη εἰς τὸν καρπὸν τῆς ἰδικῆς μου, μὲ εἰσήγαγεν εἰς ἐρείπιόν τι, μετὰ τοῦ παλαιῦ παραπήγματος τοῦ σιτοβολῶνος τῆς Ἐθνοφρουρᾶς (Landwehr), ἐγκαταλειμμένον πρὸ πολλοῦ, καὶ τοῦ σφαγείου.

«Προχώρει ἐμπρὸς,» μοὶ εἶπε.

Ἐβάδιον παραλλήλως πλινθίνου τινὸς τοίχου, εἰς οὗ τὸ ἄκρον εὐρίσκατο σρεπτὴ κλίμαξ, μὲ συντετριμμένας βαθμιδὰς. Ἀνέβημεν διασκελίζοντας ἐρείπια· καίτοι δ' ὁ σύντροφός μου διηνεκῶς μοὶ ἐπανελάμβανε μετ' ἀνυπομονησίας: «Ἐψηλότερα! . . . πλέον ἐπάνω! . . .» ἐν τούτοις ἰστάμενη ἐνίοτε φρίττων. . . ὑπὸ τὸ πρό-

σχημα τοῦ νὰ λάβω ἀναψυχὴν τινε, καὶ νὰ παρτηρήσω τὰς γωνίας καὶ τοὺς μυχοὺς τῆς ζοφρερᾶς ἐκείνης κατοικίας, πράγματι ὅμως ὅπως σκεφθῶ ἂν ἦτο ἀκόμη καιρὸς νὰ φύγω.

Τέλος ἐφθάσαμεν εἰς τὴν βᾶσιν κλίμακος, ἧς ἡ κορυφὴ δὲν ἐφαίνετο ἐν τῷ σκοτει. Σήμερον ἀκόμη συλλογίζομαι πῶς ἐστάθην τόσῳ μωρὸς, ὥστε ν' ἀναρριχηθῶ εἰς τὴν κλίμακα ἐκείνην, χωρὶς οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἐξήγησιν ν' ἀπαιτήσω ἀπὸ τὸν φίλον μου Βόλφγαγκ. Φαίνεται ὅτι ἡ τρέλα εἶναι κολλητικὴ.

Ἴδου λοιπὸν ἐγὼ ἀναρριχόμενος. . . καὶ ἐκεῖνος ὀπισθεν μου. . . Ἐφθάσα εἰς τὴν κορυφὴν καὶ ἐπάτησα τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ κονιορτώδους πατώματος. . . Ἐρριψα τὰ βλέμματα περίξ καὶ εἶδον ἀπέραντον ἀποθήκην, φωτιζομένην ὑπὸ τριῶν φεγγιτῶν ἐν τῇ στέγῃ. . . Αἱ δοκοὶ τῆς στέγης διεσταυροῦντο ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν ἐν τῷ σκοτει. Ἦτο ἀδύνατον νὰ ἴδῃ τις εἰς τὰ ἐκτὸς, διότι οἱ φεγγίται ἦσαν δέκα ἢ δώδεκα πόδας ὑψηλότερα τοῦ πατώματος.

Εὐθὺς ἀμέσως δὲν διέκρινα χαμηλὴν τινε θύραν καὶ μίαν πλατεῖαν θυρίδα εἰς τὸν τοίχον.

Ὁ Βόλφγαγκ, χωρὶς οὐδὲ λέξιν νὰ εἶπῃ, ἔσυρε πρὸς τὸ μέρος μου τὸ ἔδρακ τόπον ἐπέχον κιδώτιον, καὶ λαθῶν δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν λάγνηνον ὕδατος ἔπιεν ἐξ αὐτῆς ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ σκιᾷ, ἐν ᾧ ἐγὼ τὸν παρετήρουν σκεπτικῶς.

«Εὐρισκόμεθα εἰς τὸν ὄροφον τῶν παλαιῶν σφαγείων, εἶπε μετὰ μειδιάματος ἀλλοκότου, ἀποθέτων τὴν λάγνηνον κατὰ γῆς· τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἐψήφισε τὴν ἀπαιτουμένην δαπάνην πρὸς οἰκοδομὴν ἄλλων ἐκτὸς τῆς πόλεως. . . Ἐγὼ κατοικῶ ἐδῶ πρὸ πέντε ἐτῶν, χωρὶς νὰ πληρώσω ἐνοίκιον. . . οὐδὲ ψυχὴ ἤλθε ποτε νὰ ταράξῃ τὰς μελέτας μου. . .»

Καὶ καθήσας ἐπὶ ξύλων τινῶν σεσωρευμένων ἐν μίᾳ γωνίᾳ:

«Λοιπὸν, ἐπανέλαθεν, ἐπὶ τοῦ προκειμένου. . . Εἶσαι καθ' ὀλοκληρίαν βέβαιος, Κάσπερ, ὅτι ἔχομεν ψυχὴν;

— Ἀκουσε, Βόλφγαγκ, τῷ εἶπον μετὰ δυσαρρεσκείας, ἐὰν μ' ἔφερες ἐδῶ διὰ ν' ἀρχίσῃς μεταφυσικὰς συζητήσεις, ἔκαμες πολὺ κκκά. . . Ἰσαῖσα ἐξηρχόμενη ἐκ τοῦ μαθήματος τοῦ Χάζενκοφ καὶ μετέβαινον εἰς τὸ ζυθοπωλεῖον τοῦ Βασιλέως Καμθρίνου διὰ νὰ προγευματίσω, ὅτε μὲ ἐμπόδισες. . . Ἐλάβον τὴν καθημερινὴν μου φιλοσοφικὴν δόσιν. . . Αὐτὴ μὲ ἀρκεῖ. Λοιπὸν, ἐξηγήθητι σαφῶς, ἢ ἄρισέ με νὰ ἐπιτρέψω εἰς τὸ ξενοδοχεῖον.

— Ζῆς λοιπὸν μόνον διὰ νὰ τρώγῃς; εἶπε μετὰ βραγχώδους φωνῆς. Εἰξεύρεις ὅτι ἐγὼ ἐπέρασα ὀλοκληρῶς ἡμέρας, χωρὶς οὐδὲ βουικίαν νὰ βάλω εἰς τὸ στόμα μου, χάριν τῆς ἐπιστήμης;

— Καθεὶς μὲ τὴν ὀρεξίν του· οἱ συλλογισμοὶ καὶ τὰ συμπεράσματα σὲ τρέφουσιν. . . ἐγὼ ὁ-

μως προτιμῶ τὰ λουκάνικα καὶ τὸν ζύθον τοῦ μαρτιίου. . . Τί τὰ θέλεις; . . . εἶναι ἀδυναμία μου!»

Εἶχε γίνει κάτωχρος τὰ χεῖλη του ἔτρεμον, ἀλλὰ συνέχων τὴν ἀργὴν του.

«Κάσπερ, εἶπεν, ἀφ' οὗ δὲν θέλεις νὰ μοὶ ἀποκριθῆς, ἀκουσε τοῦλάχιστον τὰς ἐξηγήσεις μου. . . Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη θυμαστών. . . καὶ θέλω νὰ με θυμάσῃς. . . θέλω νὰ κεραυνοβοληθῆς τρόπον τινὰ ἐκ τῆς ὑψίτης ἀνακαλύψεως, τὴν ὁποῖαν ἔκαμα. . . Δὲν εἶμαι πολὺ ἀπαιτητικός, νομίζω, ζητῶν ἀπὸ σὲ μίαν ὥραν προσοχῆς διὰ τὸ ἀποτέλεσμα δεκαετῶν εἰσυνειδήτων μελετῶν;

— Λοιπὸν, ἔστω. . . σὲ ἀκούω. . . ἀλλὰ μὴ ἀργῆς. . .»

Νέα φρικίας ἐτάραξε τὴν μορφήν αὐτοῦ καὶ μ' ἐνέβαλεν εἰς σπουδαίας σκέψεις: μετενόησα διότι ἀνεργήθη τὴν κλίμακα, καὶ ἔλαβον ἦθος σοβαρὸν, ὅπως μὴ ἐπὶ πλέον παροργίσω τὸν μανιώδη ἐκείνον. Ἡ σκεπτικὴ φυσιογνωμία μου φαίνεται ὅτι τὸν ἐπράυνε ὀλίγον, διότι μετὰ τινος στιγμῆς σιωπῆς ἐπανέλαβε:

«Πεινᾷς. . . Λοιπὸν, νὰ τὸ φωμί μου. . . νὰ τὴν λάγηνόν μου. . . φάγε, πτε. . . ἀλλ' ἀκουσον.

— Εἶναι περιττὸν, Βόλφγαγκ, θὰ σε ἀκούσω καὶ χωρὶς αὐτά.»

Ἐμειδίασε πικρῶς καὶ ἐξηκολούθησεν:

«Ὅχι μόνον ἔχομεν ψυχὴν, πρᾶγμα κοινῶς παραδεδομένον ἐξ ἀρχῆς τῶν ἱστορικῶν χρόνων. . . Ἀπὸ τοῦ φυτοῦ μέχρι τοῦ ἀνθρώπου, πάντα τὰ ὄντα ζῶσιν. . . εἶναι ἔμψυχα. . . ἄρα ἔχουσι ψυχὴν. . . Ἦτο ἀνάγκη ν' ἀκούσῃς ἐπὶ ἐξ ἔτη τὸν Χάξενκοφ διὰ νὰ μοὶ κάμῃ αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν: «Ναί, πάντα τὰ ὀργανικά ὄντα ἔχουσι μίαν ψυχὴν τοῦλάχιστον; . . . Ἄλλ' ὅσο πλεῖστον ὁ ὀργανισμὸς αὐτῶν τελειοποιεῖται, κατὰ τοσοῦτο πολλαπλασιάζονται αἱ ψυχαί. . . Τοῦτο δὲ διακρίνει τὰ ὀργανικά ὄντα ἀπ' ἀλλήλων τὸ φυτόν ἔχει μίαν μόνον ψυχὴν, τὴν φυτικήν. . . Ἡ λειτουργία αὐτῆς εἶναι ἀπλή, ἐνιαία. . . σκοπεῖ τὴν ἐκ τοῦ ἀέρος τροφήν διὰ τῶν φύλλων καὶ ἐκ τῆς γῆς διὰ τῶν ῥιζῶν. Τὸ ζῶον ἔχει δύο ψυχάς. . . Ἐν πρώτοις τὴν φυτικήν, ἧς αἱ λειτουργίαι εἰσὶν αἱ αὐταὶ ταῖς τοῦ φυτοῦ, ἧτοι ἡ τροφή διὰ τῶν πνευμόνων καὶ τῶν ἐντοσθίων, ἅτινα εἶναι αὐτόχρημα φυτά. . . καὶ τὴν κυρίως ζωϊκὴν ψυχὴν, ἧτις σκοπὸν ἔχει τὴν αἴσθησιν καὶ ἧς ὄργανον εἶναι ἡ καρδιά. Τέλος ὁ ἄνθρωπος, ὅστις μέχρι τοῦδε συγκεντροῖ ἐν αὐτῷ ὅλην τὴν γνήνην δημιουργίαν, ἔχει τρεῖς ψυχάς: τὴν φυτικήν, τὴν ζωϊκὴν, ἧς αἱ λειτουργίαι εἰσὶν ἀπαράλλακτοι ταῖς τοῦ κτήνους, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ἧτις ἀντικείμενον ἔχει τὸν λόγον, τὴν διάνοιαν. . . Ὅργανον αὐτῆς εἶναι ὁ ἐγκέφαλος. Ὅσο πλεόν τὸ

ζῶον πλησιάζει τῷ ἀνθρώπῳ διὰ τῆς τελειότητος τοῦ ἐγκεφαλικοῦ αὐτοῦ ὀργανισμοῦ, τόσῳ μᾶλλον μετέχει τῆς τρίτης αὐτῆς ψυχῆς. . . τοιαῦτα ζῶα εἰσὶν ὁ κύων, ὁ ἵππος, ὁ ἐλέφας. . . ἀλλὰ μόνος ὁ μεγαλοφυῆς ἀνὴρ ἔχει πλήρη καὶ ἀκεραίαν αὐτήν.»

Ἐνταῦθα ὁ Βόλφγαγκ ἐσταμάτησεν ἐπὶ τινος στιγμῆς, καὶ προσηλὼν ἐπ' ἐμοῦ τὸ βλέμμα:

«Λοιπὸν, εἶπε, τί ἔχεις ν' ἀπαντήσῃς εἰς ταῦτα;

— Ἐ! εἶναι καὶ αὐτὴ θεωρία καθὼς καὶ πᾶσα ἄλλη λέγει μόνον ἢ ἀπόδειξις.»

Εἶδος μανιώδους ἐξάψεως κατέλαβε τὸν Βόλφγαγκ, μόλις ἀκούσαντα τὴν ἀπάντησιν ταύτην ἀνηγέρθη δι' ἄλλατος, καὶ ὑψῶν τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ μέτωπον ἀνορθῶν, ἀνεφώνησεν:

«Ναί! . . . ναί! . . . ἢ ἀπόδειξις ἔλειπε. . . Τοῦτο ἐσπάρασσε τὴν καρδίαν μου ἐπὶ δέκα ἔτη. . . Τοῦτο ἦν ἡ αἰτία τοσοῦτων ἀγρυπνιῶν τοσοῦτων ἠθικῶν ταλαιπωριῶν καὶ στερήσεων! Διότι ἐπ' ἐμοῦ, Κάσπερ, ἐπὶ ἐμοῦ τοῦ ἰδίου, ἤθελον κατ' ἀρχὰς νὰ κάμω πειράματα. Ἡ νηστεία ὅμως ἐνίσχυε μὲν ἐπὶ πλέον ἐν τῷ πνεύματί μου τὴν ὑψίστην ταύτην πεποίθησιν, ἀλλ' ἦτο ἀδύνατον νὰ μοὶ παράσῃ τὴν ἀπόδειξιν. . . Ἄλλ' ἐπὶ τέλους εὐρέθη. . . Τὴν ἔχω εἰς χεῖρας. . . Μέλλεις ἐντὸς μικροῦ ν' ἀκούσῃς τὰς τρεῖς ψυχὰς ἐκδηλουμένας ἀφ' ἑαυτῶν. . . θὰ τὰς ἀκούσῃς!»

Μετὰ τὴν ἐκρηξὴν ταύτην τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἧτις μοὶ ἐνεποίησε φρίκην, τοσαύτην δύναμιν χαρακτηρῶς, τοσοῦτον φανατισμὸν ἐμαρτύρει. . . ἐπανέλαβεν αἴφνης τὸ πρῶτον φλέγμα του, καὶ καθήσας, ἐστήριξε τοὺς ἀγκῶνας ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ἐξηκολούθησε, δεικνύων τὸν ὑψηλὸν τοίχον, ἐν ᾧ ἡ χαμηλὴ θύρα.

«Ἡ ἀπόδειξις εὐρίσκειται ἐκεῖ, ὅπισθεν τοῦ τοίχου. . . θὰ σοὶ τὴν δείξω ἀμέσως. . . ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἄλλου πρέπει ν' ἀκολουθήσῃς τὴν κατὰ τάξιν ἀνάπτυξιν τῶν ἰδεῶν μου. Εἰζεύρεις τὴν γνώμην τῶν ἀρχαίων περὶ φύσεως τῶν ψυχῶν. . . παρεδέχοντο τέσσαρας ἠνωμένας ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐν πρώτοις τὴν σάρκα, μίγμα γῆς καὶ ὕδατος, εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη διαλυόμενον μετὰ θάνατον τὸ εἶδωλον, τὸ φάσμα, τὸ περὶ τοὺς τάφους πλανώμενον τὴν σκιά, ἧττον τοῦ εἰδώλου ὕλικήν, ἧτις ἀφ' οὗ ἐπεφάνετο εἰς τοὺς συγγενεῖς ἐξηφανίζετο ἀκολούθως. . . καὶ τέλος τὸ πνεῦμα, τὴν αὐλον οὐσίαν, τὴν ἀνερχομένην εἰς τοὺς θεοὺς. Ἡ κατὰ τάξιν αὕτη μοὶ ἐφάνετο ὀρθῆ ὑπελείπετο ἡ ἀνάλυσις τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, πρὸς παραδοχὴν τῆς χωριστῆς ὑπάρξεως τῶν τριῶν ψυχῶν, μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς σαρκός. Τὸ λογικὸν μοὶ ἔλεγεν ὅτι πᾶς ἄνθρωπος προτοῦ περαιωθῆ εἰς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς ἀναπτύξεώς του, εἶδει νὰ διέλθῃ διὰ

τῆς καταστάσεως τοῦ φυτοῦ καὶ εἶτα τοῦ ζῶου ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι ὁ Πυθαγόρας διέγνω τὴν ἀλήθειαν, μὴ δυνήθεις ἐν τούτοις νὰ παράσῃ τὴν ἀπόδειξιν. Λοιπὸν, ἐγὼ ἠθέλησα νὰ λύσω τὸ πρόβλημα τοῦτο. . . Ἐδεῖ νὰ σθέσω ἐν ἐμοὶ τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς τρεῖς ψυχὰς καὶ εἶτα ν' ἀναζωογονήσω αὐτάς. . . Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦτου ἐνήστευσα ἐπὶ πολὺ, ἀπὸ πάσης τροφῆς ἀπέχων. . . Δυστυχῶς, ὅπως ἀφῆθῃ πλήρης καὶ ἐλευθέρῃ ἐνέργεια εἰς τὴν ζωϊκὴν ψυχὴν, ἔπρεπε ν' ἀνθρωπίνῃ νὰ ὑποκύψῃ πρώτῃ. . . Ἡ πείνα μὲ ἀφῆρει τὴν δύναμιν τοῦ ἐπισκοπεῖν ἐμαυτὸν ἐν ζωϊκῇ καταστάσει: ἔνεκα τῆς ἐξαντλήσεως τῶν σωματικῶν μου δυνάμεων, δὲν ἤμην πλέον εἰς κατάστασιν νὰ κρίνω. Μετὰ πολλὰς ἀγόνους ἀποπειρας ἐπὶ τοῦ ἰδίου μου ὀργανισμοῦ, κατεπίσθη τέλος ὅτι ἐν μόνον μέσον ἐναπελείπετο πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ ἢ ἐπὶ τρίτου δοκιμῆ. Ἀλλὰ τίς θὰ συγκατετίθετο νὰ παράσῃ ἑαυτὸν διὰ τοιοῦτο πείραμα;

Ὁ Βόλφγαγκ εἰσήγγασεν ἐπὶ μικρὸν, τὰ χεῖλη αὐτοῦ συνεστάλησαν, καὶ μὲ ἀπότομον τόνον φωνῆς προσέθηκε:

«Εἶχον ἀνάγκη διὰ πάσης θυσίας νὰ πορισθῶ ἐν ἀντικείμενον παρατηρήσεων. . . Ἀπεράσισα νὰ κάμω πειράματα ἐπὶ ψυχῆς ζῶου!»

Ἀκούσας ταῦτα ἐφρίξα. Τὰ πάντα λοιπὸν ἦτο ἱκανὸς νὰ διαπράξῃ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος!

Ἐννόησας; εἶπε.

— Κάλλιστα. . . Σοὶ ἐχρειάζετο ἐν θῦμα. . .

— Δι' ἀναλυτικὴν παρατήρησιν, προσέθηκε ψυχρῶς.

— Καὶ εὖρος τοιοῦτο;

— Ναί, σοὶ ὑπεσχέθη νὰ σοὶ δείξω τὰς τρεῖς ψυχὰς καταφανῶς. . . Τοῦτο τώρα θὰ ἦναι ἴσως δύσκολον. . . Ἀλλὰ χθὲς θὰ ἠδύνασο νὰ τὰς ἀκούσῃς ἀλληλοδιαδόχως ὠρουμένας, βρυχωμένας, ἱκετευούσας, τριζούσας τοὺς ὀδόντας!»

Ἡγετώδης φρίκη ἐπεχύθη ἐπὶ τοῦ προσώπου μου ὁ Βόλφγαγκ ἠναψεν ἀταράχως μικρὰν τινα λυχνίαν, εἰς τῆς ὁποίας τὸ φῶς ἐμελέτα τὴν νύκτα, καὶ πλησιάζας πρὸς τὴν ἐν τῷ τοίχῳ εὐρεῖαν ὀπήν, ἀριστερόθεν

«Παρατήρησον, εἶπεν ἐκτείνων τὸν βραχίονα ἐν μέσῳ τοῦ σκότους, πλησίον καὶ παρατήρησον. . . καὶ ἔπειτα ἀκουσον!»

Τὰ ἀγκίσια προαισθημάτων μου, ἡ συνταράττουσα με ἐνδύμχος φρικίας οὐδαμῶς μ' ἐμπόδισαν, ἀλλὰ παρασυρόμενος ὑπὸ ἀκατανίκητου αἰσθηματος περιεργίας, προέκυψα ἐκ τῆς σκοτεινῆς ὀπῆς. Τότε δὲ τῇ βοήθειᾳ τῶν ὠρῶν ἀκτίνων τῆς λυχνίας εἶδον εἰς βάθος δεκαπέντε ποδῶν κάτω τοῦ δαπέδου σκοτεινὸν τινα λάκκον, οὐδεμίαν ἔχοντα ἐξόδον. Συνεπέρανον δὲ ὅτι θὰ ἦτο τὸ μέρος ὅπου οἱ κρεωπῶλαι ἐναπέθετον τὰ δέρματα τῶν νεοσφαγῶν ζῶων, καὶ ὁπόθεν, ἀφ' οὗ μόνον ἐπὶ ὀλίγον χρόνον ἐπρα-

σίνιζον, τὰ παρελάμβανον οἱ βυρσοδέψαι. Ἦτο κενὸς καὶ ἐπὶ τινα δευτερόλεπτα οὐδὲν διέκρινον εἰς τὰ σκότη.

«Παρατήρησε καλὰ, μοὶ εἶπεν ὁ Βόλφγαγκ ταπεινῇ τῇ φωνῇ δὲν βλέπεις ἐκεῖ εἰς μίαν γωνίαν σωρείαν βραχῶν; Εἶναι ἡ γραῖα Αἰκατερίνη Βόγκελ, ἡ κάπηλος τῶν πλακουντιῶν, ἡ ὁποία. . .»

Δὲν ἐπρόσθησε νὰ τελειώσῃ, διότι κραυγὴ ἄξεια, ἀγρία, ὁμοιάζουσα πρὸς γοερὸν νικουρίσμα γαλῆς πληγείσης, ἠκούσθη ἐν τῇ τάφρῳ. Ὅν τι περὶβιβεμένον ἀνεπήδησε, καὶ ἐφάνη ὡσεὶ θέλον ν' ἀναρριχηθῆ διὰ τῶν ὀνύχων ἐπὶ τοῦ τοίχου. Ἐγὼ δὲ, νεκρὸς μᾶλλον ἢ ζῶν, κρῶν ἀποστάζων τοῦ μετώπου ἰδρωτὰ, ἐρρίφθη πρὸς τὰ ὅπισθεν ἀνακράζων:

«ὦ! φρικῶδες! . . .»

— Τὴν ἤκουσες; ἠρώτησεν ὁ Βόλφγαγκ, οὐ ἡ μορφή ἀπήστραψεν ἐκ καταχθονίου χαρᾶς. Δὲν ὁμοιάζει ἡ φωνὴ τῆς πρὸς τρισμὸν γαλῆς; Χέ, χέ, χέ! Ἡ γραῖα προτοῦ περαιοθῆ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κατάστασιν, θὰ ἦτο φαίνεται ἄλλοτε γαλῆ ἢ ἀνθρωπῆ. . . Νῦν, ἡ ζωώδης ψυχὴ ἀνεφάνη. . . ὦ! ἡ πείνα. . . καὶ προπάντων ἡ δίψα κάμουν θάματα. . .»

Μ' ἔβλεπε δὲ, ὡς ἐναδρυνόμενος διὰ τὸ κατόρθωμά του. Τὸ βλέμμα, ἡ στάσις, τὸ μειδίαμα αὐτοῦ ἐξέφραζον εὐχαρίστησιν ἀπαισίαν.

Τὰ νικουρίσματα τῆς δυστυχῆς γραίας ἔπικυσαν. Ὁ παράφρων, ἀποθεῖς τὴν λυχνίαν ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἐπήγαγεν ἐν εἶδει ἐπεξηγήσεως:

«Εἶναι τέσσαρες ἡμέραι τώρα, ὅπου νηστεύει. Τὴν εἴλκυσα ἐδῶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ ὅτι θὰ τῆς πωλήσω ἐν μικρὸν βαρέλιον κρεβάσσο. . . Τὴν κατεβίβασα εἰς τὸν λάκκον καὶ τὴν ἐκλίσσα εἰς αὐτόν. Ἡ φιλοποσία ἐπήνεγκε τὸν ὄλεθρόν της. . . Κολάζεται τώρα διὰ τὸ ἐλάττωμά της αὐτό. . . Χέ, χέ, χέ. Τὰς δύο πρώτας ἡμέρας ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ διατηρεῖτο ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ δυνάμει. . . Μετὰ παρεκάλει, μὲ καθικέτευε, διεμαρτύρετο ὅτι ἦτο ἀθῶα, ὅτι δὲν ἔκαμε τίποτε, ὅτι δὲν εἶχον κἀνὲν δικαίωμα ἐπ' αὐτῆς. Ἀκολούθως ἤρχισε νὰ ἀναρραίνηται ἡ μανία. . . Μετὰ καθύβριζε, μὲ ἀπεκάλει τέρας, ἄθλιον κτλ. . . Τὴν τρίτην ἡμέραν, δηλαδὴ χθὲς, ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἐξηφανίσθη τελείως. . . Ἡ γαλῆ προσέβηκε τοὺς ὀνύχους αὐτῆς. . . Ἐπεινα. . . ἤρχισε νὰ νικουρίζῃ, νὰ ὠρύεται. . . . Εὐτυχῶς εὐρισκόμην εἰς ἀπόκεντρον μέρας. Χθὲς τὴν νύκτα οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν τρίδον τῶν βυρσοδεψῶν θὰ ὑπέθεσαν ὅτι μεγάλη συμπλοκὴ γάτων συνέβη: ἐξέβαλε κραυγὰς ἐμποιοῦσας φρίκην! Τώρα, ὅτε τὸ ζῶον θὰ ἐξαντληθῆ, εἰζεύρεις, Κάσπερ, τί θὰ συμβῆ; Ὅθι ἔλθῃ ἡ σειρά τῆς φυτικῆς ψυχῆς! διότι αὕτη τελευταία πικρῶν ἐκλείπει διὰ τοῦτο παρετηρήθη ὅτι αἱ τρίχες καὶ οἱ ὀνύχους τῶν πτωμάτων αὐξάνουσιν ἐνίοτε ἐν αὐτῷ τῷ τάφῳ ἐν τῷ κρῶνι ἔτι σχη-

μαπιζήται τις λειχήν, ἢ θεωροῦσιν ὡς προερχομένην ἐκ τῶν γυμῶν τοῦ ἐγκεφάλου. . . Ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὴ ἡ φυτικὴ ψυχὴ ἐκλείπει. Βλέπεις λοιπὸν, Κάσπερ, ὅτι ἡ ἀπόδειξις τῆς περὶ τῶν τριῶν ψυχῶν θεωρίας εἶναι πλήρης.»

Οἱ λόγοι αὐτοῦ ἤχουν εἰς τὰ ὦτά μου ὡς παραληρήματα ἀνθρώπου ἢ φοβερὸς βαρύνει ἐφιάλτης. Ἡ δέξια κραυγὴ τῆς Αἰκατερίνης Βόγελ εἰσέδουσε μέχρι μυελοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν ὀστέων. Δὲν συνείχον πλέον ἐμαυτὸν. . . Ἡ κεφαλὴ μου ἐστροφονοῦντο. Αἰφνιδίως συνῆλθον ἐκ τῆς ἠθικῆς ταύτης ἀπονκαλώσεως. Πλήρης ἀγανακτικῆς, ἠγέρθη, ἤρασα τὸν μαινώδη ἐκείνον ἐκ τοῦ λαίμου καὶ σύρον αὐτὸν πρὸς τὸ μέρος τῆς κλίμακας.

«Ἄθλιε, τῷ εἶπον, τίς σοι ἐπέτρεψε νὰ ἐπιβάλλῃς χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὁμοίου σου. . . ἐπὶ πλάσματος τοῦ Θεοῦ, ὅπως κορέσῃς τὴν ἄτιμον περιέργειάν σου; . . Ἐγὼ αὐτὸς θὰ σε παραδώσω εἰς τὴν δικαιοσύνην!»

Ἡ προσβολὴ μου τοσοῦτον ἐξέπληξεν αὐτὸν, — διότι ἐθεώρει τὴν πράξιν του ἀπλουστάτην καὶ ἀνεπίληπτον — ὥστε κατ' ἀρχὰς μὲν οὐδὲν ἀντέστη καὶ μ' ἀφήκε νὰ τὸν σύρω μέχρι τῆς κλίμακας, μηδὲ λέξιν εἰπὼν ἄλλ' ἐκεῖ στραφεῖς μ' ἐκινῆσαι ἀγρίου θηρίου μὲ ἤρασα καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ λαίμου ὅτι ὀφθαλμοὶ τοῦ ἐξηκόντιζον ἀστραπῆς, τὸ στόμα του ἤνοιξε, ἡ δὲ χεὶρ αὐτοῦ, ἰσχυρὰ ὡς χαλύβδιον ἐλατήριον, μ' ἐσήκωσε μετέωρον, μὲ προσήλωσεν εἰς τὸν τοῖχον, ἐν ᾧ ἡ ἑτέρα ἤνοιγε τὸ ζύγιθρον τῆς θύρας τοῦ λάκκου. Ἐννοήσας τότε τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, κατέβαλον ὄλην μου τὴν δύναμιν ὅπως ἀπαλλαγῶ ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἐκέκτητο ὑπερφυσικὴν βίωσιν. Μετὰ βραχυτάτην, ἀπέλιπα πάλιν, ἠσθάνθη ἐμαυτὸν ἀποσπώμενον καὶ αὐθις τοῦ ἐδάφους, καὶ ριπτόμενον εἰς τὸ κενόν, ἐν ᾧ ὑπεράνω μου ἀντήχουν οἱ ἀλλόκοτοι οὗτοι λόγοι:

«Οὕτως ἀπόλλυται ἡ ἐπανισταμένη σὰρξ! Οὕτω θριαμβεύει ἡ ψυχὴ ἡ ἀθάνατος!»

Καὶ μόλις ἔπεσα εἰς τὸ βάθος τῆς τάφρου κατασυντετριμμένος, λιπόθυμος σχεδόν, ἡ βραχεὶα θύρα ἐπανεκλείσθη εἰς ὕψος δεκαπέντε ποδῶν ὑπεράνω μου, στεροῦσά με καὶ τοῦ ἀμυδρῶ φωτός, ὅπως ἐκείθεν καθήρχετο.

II

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ κατάπληξις μου, ὅταν ἔπεσον εἰς τὸ βάθος τῆς τάφρου καὶ εἶδον ὅτι συνελήφθη ὡς ποντικὸς εἰς τὴν παγίδα, ὥστε ἠγέρθη, οὐδὲ ἓνα στεναγμὸν ἀφείκε.

«Κάσπερ, ἐσκέφθη στήριξας τὰ νῶτα ἐπὶ τοῦ τοίχου μὲ ἀκατανόητον ἀταραξίαν, πρόκειται τώρα ἢ νὰ καταβροχθίσῃς τὴν γραῖαν ἢ νὰ σε καταβροχθίσῃ ἐκείνη. . . Ἐκλεξόν! . . . Διότι νὰ ἐβῆς ἀπ' ἐδῶ, οὔτε νὰ τὸ φαντάζεσαι πρέπει. . . Ὁ Βόλφγαγκ σε κρατεῖ εἰς

τοὺς ὀνυχάς του. . . Δὲν θὰ σ' ἀφίση. . . οἱ τοῖχοι εἶναι ἀπὸ μεγάλας πελεκητὰς πέτρας καὶ τὸ πάτωμα ἀπὸ μεγάλας δρυϊνὰς δοκοῦς. . . Κάνεις δὲν σε εἶδε διερχόμενον τὴν τριόδον τῶν Βυρσοδεψῶν. . . κάνεις δὲν σε γνωρίζει εἰς τὴν συνοικίαν τῶν παλαιῶν κρεωπωλιῶν. . . εἰς κἀνενα δὲν θὰ ἔλθῃ ἢ ἰδέα νὰ σε ζητήσῃ ἐδῶ. . . Τετέλεσται, Κάσπερ. . . τετέλεσται. . . Τὸ τελευταῖόν σου μέσον ὑπάρξεως εἶναι ἡ ταλαίπωρος αὐτὴ γραῖα Αἰκατερίνη Βόγελ. . . Ἡ μάλλον εἰσθε ἀμφοτέρω τὸ τελευταῖον μέσον ὑπάρξεως ἀλλήλων!»

Ὅλα ταῦτα διήλθον διὰ τοῦ πνεύματός μου ὡς ἀστραπὴ κατελήφθη ὑπὸ σπασμωδικῶν ῥιγῶν, ὅπως μοι ἐναπέμεινε πλέον τῶν τριῶν ἐτῶν ὅτε δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἡ ὄχρὰ κεφαλὴ τοῦ Βόλφγαγκ ὑπὸ τῆς μικρᾶς λυχνίας τοῦ φωτιζομένη ἐφάνη ἐπὶ τῆς θυρίδος, καὶ τὰς χεῖρας ἠνωμένας ἔχων ἐκ τοῦ τρόμου ἠθέλησα νὰ τὸν ἰκετεύσω. . . παρετήρησα ὅτι ἀνάρθρους τινὰς ἐπέβλεπον λέξεις. . . τὰ τρέμοντα χεῖλη μου δὲν ἠδύνατο οὐδὲ μίαν λέξιν νὰ ἀρθώσωσιν. . . Ἐκεῖνος δὲ βλέπων με εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ἐμεδίασε, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς βραδείας σιγῆς τὸν ἤκουσα ψιθυρίζοντα:

«Ὁ ἄνθρωπος μὲ πρκακλεῖ!»

Δὲν ἀντέσχον πλέον ἔπεσα πρηνὴς κατὰ γῆς καὶ θὰ ἔμενον ἀναίσθητος, ἐὰν ὁ φόβος μὴ ἐπιπέσῃ κατ' ἐμοῦ ἢ γραῦς δὲν μὲ ἠνάγκαζε νὰ συνέλθω εἰς ἐμαυτὸν. Ὅμως ἐκείνη δὲν ἐκινεῖτο ἀκόμη. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Βόλφγαγκ δὲν ἦτο πλέον εἰς τὴν θυρίδα. . . Ἦκουσα τὴν μαινώμενον ἐκείνον περιπατοῦντα ἐν τῇ τρώγλῃ του σύροντα τὴν τράπεζαν. . . βήχοντα δικακεκομμένον ξηρὸν βῆχα. . . Ἡ ἀκοή μου ἦτο τοσοῦτον ἐντεταμένη ὥστε ὁ ἐλάχιστος κρότος ἐφθανε μέχρι ἐμοῦ καὶ μοι ἐνεποίει φρίκην. Ἦκουσα τὴν γραῖαν χασμωμένην καὶ στραφεῖς εἶδον τὸ πρῶτον ἤδη τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς ἀπαστράπτοντας ἐν τῷ σκότει. Ἦκουσα συγχρόνως τὸν Βόλφγαγκ καταβαίνοντα τὴν κλίμακα, καὶ ἠρίθμησα μίαν πρὸς μίαν τὰς θαθμίδας μέχρις οὗ ὁ κρότος ἐσβέσθη ἐν τῇ ἀποστάσει. Ποῦ ὁ ἄθλιος ὑπῆγεν; Ἄγνωστος, ἀλλὰ καθ' ὄλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν ἐπομένην νύκτα δὲν ἐπανῆλθεν. Ἐπέστρεψε μόλις τὴν ἐπαύριον περὶ τὴν ὀγδόην τῆς ἐσπέρας, καθ' ἣν στιγμὴν ἐγὼ τε καὶ ἡ γραῦς ὠρυόμεθα φρικωδῶς.

Ἐν τούτοις μόλις ἤκουσα ἀσθενῆ τινὰ θόρυβον ἐπάνω εἰς τὸ ὑπερῶν, εἰρήνησεν καὶ ὕψωσα τοὺς ὀφθαλμοὺς. . . Ἡ θυρὶς ἐφωτίσθη. . . ὁ Βόλφγαγκ ἤναψε τὴν λυχνίαν αὐτοῦ. . . Ὁ Βόλφγαγκ πηλὸν νὰ με ἰδῇ. Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ ἠτοίμαζον συγκινητικὴν παράκλησιν, ἀλλὰ τὸ φῶς ἐσβέσθη. . . καὶ οὐδεὶς ἦλθεν!

Αὕτη δὲ δύναμις νὰ εἶπω ὅτι ἦτο ἡ φρικαλεωτέρα στιγμή τῆς βρασάνου μου. . . Ἐσκέφθη ὅτι

ὁ Βόλφγαγκ, γινώσκων ὅτι δὲν εἶχον ἐτι ἐντελῶς ἐξαντληθῆ, ἀπηξίου καὶ ἐν βλέμματι ἐτι νὰ μοι ῥίψῃ. . . ὅτι δι' αὐτὸν ἤμην ἐνδιαφέρον ἀντικείμενον, τὸ ὅποιον μόλις μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας θὰ ἤξιζε τὸν κόπον νὰ μελετηθῇ ἐπιστημονικῶς. . . ὅτε θὰ εὐρισκόμεν μεταξὺ ζωῆς καὶ τάφου. . . Μοι ἐφάνη ὅτι ἠσθάνομην τὴν κόμην μου βραδέως λευκαίνομένην. . . Καὶ ἦτο ἀληθές. . . ἐλευκαίνετο κατ' ἐκείνην ἐτι τὴν στιγμὴν. . . Τέλος ὁ φόβος μου ἠῤῥησεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀπόλωσα τὰς αἰσθήσεις μου.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἠγέρθη ἐκ τῆς προσψάσεως σώματός τινος. . . Ἡ γραῦς μὲ εἶχε πλησιάζει, κινουμένη ὑπὸ τῆς πείνης. . . Αἱ χεῖρες αὐτῆς ἐκράτουν στερεῶς τὰ ἐνδύματά μου. . . συγχρόνως δὲ τρισμὸι γαλῆς ἐπλήρωσαν τὴν τάφρον καὶ ἐπάγωσαν τὸ αἷμα εἰς τὰς φλέβας μου.

Ἦμην ἔτοιμος διὰ τὴν ἀποτρόπαιον πάλιν, ἀλλ' ἡ ταλαίπωρος δὲν ἀντειχε πλέον διότι εὐρίσκετο ἐν τῷ λάκκῳ πρὸ πέντε ἡμερῶν!

Τότε ἐνεθυμήθη τὸς λόγους τοῦ Βόλφγαγκ: «Σθεσεῖσθε ἀπαξ τῆς ζωικῆς ψυχῆς, ἀναφαίνεται ἡ φυτικὴ. . . αἱ τρίγες καὶ οἱ ὄνυχες αὐξάνονται καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τάφῳ. . . καὶ τὸ πράσινον βρῦον, τὸ ἐκρινόμενον ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ἐν τῷ κρανίῳ. . .» Ἐφραναζόμεν τὴν γραῖαν περιελοῦσαν εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο στάδιον. . . τὸ κρανίον αὐτῆς καλυπτόμενον ἐσωτερικῶς ὑπὸ εὐρωπιώντος λειχῆνος. . . καὶ ἐμὲ κατακεκλιμένον παρ' αὐτῆς. . . καὶ τὰς ψυχὰς ἀμφοτέρων ἐξακολουθούσας τὴν φυτικὴν αὐτῶν ὑπαρξίν πλησίον ἀλλήλων, ἐν τῇ σιγῇ!

Ἡ εἰκὼν αὕτη τοσοῦτον ἐκυρίευσεν τὸ πνεῦμά μου, ὥστε δὲν ἠσθάνομην πλέον τοὺς σπαραγμοὺς τῆς πείνης. Ἐξηπλωμένος πλησίον τοῦ τοίχου μὲ ἀνοικτούς ὀφθαλμοὺς παρετήρουν πρὸ ἐμοῦ, μηδὲν βλέπων.

Ἐν ᾧ δὲ ἐκείμην οὕτω, νεκρὸς μᾶλλον ἢ ζῶν, ἀμυδρὰ τις λάμψις διεχύθη εἰς τὰ σκότη. . . Ἦγειρα τοὺς ὀφθαλμοὺς. . . Ἡ ὄχρὰ μορφὴ τοῦ Βόλφγαγκ προσέκυψε τῆς θυρίδος. . . Δὲν ἐγέλα. . . Οὔτε χαρὰν ἐφαίνετο αἰσθάνομενος, οὔτε εὐχαρίστησιν, οὔτε τύψιν συνειδότης παρετήρει ἀπλῶς.

ὦ! πόσον φόβος μοι ἐνεποίησεν ἡ μορφὴ ἐκείνη! Ἐὰν ἐγέλα, ἐὰν ἐδείκνυε χαρὰν ἐπὶ τῇ ἐκδικήσει του, θὰ ἤλιπζον νὰ τὸν κάμψω. . . ἀλλὰ παρετήρει!

Ἐμείναμεν οὕτω, τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους ἐπ' ἀλλήλων ἔχοντες. . . ἐγὼ μὲν φρίττων, ἐκεῖνος δὲ ψυχρὸς, ἀτάραχος, προσεκτικὸς, ὡς πρὸ ἀψύχου ἀντικειμένου. Τὸ διὰ βελόνης προσηλωμένον ἔντομον, ὅπως ἐξετάζουσι διὰ τοῦ μικροσκοπίου, ἐὰν διανοηται, ἐὰν ἐνοῆ τὸ βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ τοιοῦτων θὰ κατέχευται ἰδεῶν.

Ἐδεῖ ν' ἀποθάνω πρὸς εὐχαρίστησιν τῆς περιεργείας ἐνὸς τέρατος. . . Κατενόησα ὅτι πασα παράκλησις ἀπέβαινε ἀνωρελῆς καὶ ἐσιώπησα.

Ἀφ' οὗ μὲ παρετήρησε τοιοῦτοτρόπως, ὁ μονομανὴς ἴσως εὐχαριστήθεις ἐκ τῶν παρατηρήσεών του, ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν ὅπως παρατηρήσῃ καὶ τὴν γραῖαν. Ἦκολούθησα μηχανικῶς τὴν διεύθυνσιν τοῦ βλέμματός του. Ὅτι δὲ εἶδον δὲν δύναται ἀνθρώπινος γλῶσσα νὰ ἐκυράσῃ κεφαλὴν κατεσκληκυῖαν, στόμα ἀφρίζον, μέλη συνεσπειρωμένα καὶ τοσοῦτον δέξια, ὥστε ἐφαίνοντο διαπερῶντα τὰ καλύπτοντα αὐτὰ βράκη. . . ἀμορφον καὶ ἐδελυρὸν σύνολον. . . τὴν κόμην ἀτάκτως διεσπαρμένην ἐπὶ τοῦ κρανίου, ὡς μεγάλα ξηρὰ χόρτα, καὶ ἐν μέσῳ τῆς ὡς νεκρᾶς κεφαλῆς δύο λάμποντες ὀφθαλμοὺς, φλογεροὺς ἐκ τοῦ πυρετοῦ. . . καὶ δύο μακροὺς κιντρίνους ὀδόντας.

Διέκρινα ἐπίσης, πρᾶγμα ἀποτρόπαιον! δύο κοιλίας ἀναρριχωμένους ἤδη ἐπὶ τοῦ σκελετοῦ ἐκείνου. . . Καὶ ὅταν εἶδον πάντα ταῦτα ὑπὸ τὰς ἀμυδρὰς ἀκτίνες τοῦ φωτός τῆς λυχνίας, αἵτινες ὡς λεπταὶ γραμμαεὶ διέσχίζον τὰ σκότη. . . ἔκλεισα φρικῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐσκέφθη. «Τοιοῦτος θὰ γίνω καὶ ἐγὼ μετὰ πέντε ἡμέρας!»

Ὅταν ἤνοιξα τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἡ θυρὶς εἶχε κλεισθῆ.

«Βόλφγαγκ, ἀνεφώνησα, ὁ Θεὸς εἶναι ὑπεράνω ἡμῶν. . . ὁ Θεὸς μᾶς βλέπει. . . Βόλφγαγκ. . . ἀλλοίμονον εἰς τὰ τέρατα!»

Τὸ ἐπίλοιπον τῆς νυκτός διήλθον ἐν τρώγλῃ καὶ ταραχῇ ἀπεριγράπτῳ.

Ἀφ' οὗ ἀνελογίσθη ὀλίγον ἐν πυρετῶδε καταστάσει ποίας ἐλπίδας σωτηρίας εἶχον, καὶ εἶδον ὅτι οὐδεμία μοι ἐναπελείπετο, ἔλαβον ἀμέσως τὴν ἀπόφασιν ν' ἀποθάνω, καὶ ἡ ἀπόφασιν αὕτη μὲ καθυσέχασεν ἐπὶ τινὰς στιγμάς. Ἀνεμιμνησκόμεν τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Χαζέσκοφ περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, καὶ πρῶτην φοράν ἤδη εὐρισκον αὐτὰ ἀκαταμάχητα.

«Ναὶ, ἀνερώουν, ἡ διὰ τοῦ κόσμου διάβασις εἶναι μόνον μία προσωρινὴ δοκιμασία ἡ ἀδικία, ἡ ἀπληστία, τὰ ὀλεθριώτερα πάθη κατακυριεύουσι τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου. . . Ὁ ἀσθενὴς συντριβεται ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ. . . Ὁ πτωχὸς ὑπὸ τοῦ πλουσίου. . . Ἡ ἀρετὴ λέξις κενὴ μόνον εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς. . . ἀλλὰ τὰ πάντα ἐπανέρχονται εἰς τὴν τάξιν μετὰ θάνατον. Ὁ Θεὸς βλέπει τὴν ἀδικίαν, ἢ; εἰμὶ θυμὰ, καὶ θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς ὀδύνας, ἃς ὑποφέρω. . . θὰ μοι συγχωρήσῃ τινὰς ἀτάκτους ὀρέξεις μου, τὴν ἀπλετόν μου ἀγάπην διὰ τὴν καλοπέρασιν. . . Προτοῦ μὲ ἀναλάβῃ εἰς τοὺς κόλπους του ἠθέλησε νὰ μ' ἐξαγνίσῃ διὰ νηστίας δεινῆς. . . Τὰ πάθη μου θὰ με ἐξιλεώσωσι παρὰ τῷ Ἰψίστῳ. . . κτλ.κτλ.»

Μεθ' ὄλην μου ὄμως ταυτην τὴν βαθεῖαν κατάνυξιν, πρέπει νὰ σας δηλογήσω ὅτι πολὺ μ' ἔκαμε νὰ στενάζω ἡ ἰδέα ὅτι θὰ καταλείπω τὸ ζυθοπωλεῖον καὶ τοὺς παιδρὸς συντρόφους καὶ τὸν εὐάρεστον βίον, ἕν ἐν μέσῳ ἀσμάτων καὶ καλοῦ οἴνου διηρχόμενον. Ἦκουον τὸν κριγμὸν τῶν ἐν τῇ ἐστία τηγανιζομένων, τὸν κότταβον τῶν φιαλῶν, τὰς συγκρούσεις τῶν ποτηρίων καὶ ὁ στόμαχός μου ἔστεινε ὡς εἰ ἦτο ἕν χωριστὸν, ἀνεξάρτητον τοῦ σώματός μου, διακλυτὸν κατὰ τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Χάξενκοφρ.

Ἡ δεινοτάτη ὄμως τῶν βασάνων μου ἦτο ἡ δίψα. . . . τοσοῦτω δ' ἀνυπόφορος ἦτο, ὥστε ἔλειχον τὸ νῆτρον τῶν τοίχων ἕπως δροσισθῶ.

Ὅταν τῆς ἡμέρας τὸ φῶς διεπέρασεν ἀμυδρὸν καὶ ἀβέβαιον τὴν θυρίδα, ἀπερίγραπτος μανία μὲ κατέλαβεν αἰφνιδίως.

«Ὁ ἀλιτήριος εἶναι ἐκεῖ, ἐσκεπτόμην, καὶ ἔχει ψωμί . . . καὶ μίαν λάγνηνον ὕδατος. . . . καὶ πίνει!»

Καὶ ἐφανταζόμην αὐτὸν τότε ὑψοῦντα τὴν μεγάλην λάγνην του μέχρι τῶν χειλέων. . . . μοὶ ἐφαίνετο ὅτι ἔβλεπον χειμάρρους ὕδατος, διερχομένους βραδέως διὰ τοῦ λάρυγγός του. . . . Ἦτο ὡς ποταμὸς νοστιμώτατος βέων. . . . βέων ἀενάως. . . . καὶ ἔβλεπον τὸν λάρυγγα τοῦ ἀθλίου ὀγκοῦμενον ἐν ἀνέσει. . . . ἀνερχόμενον, κατερχόμενον ἠδυναθῶς. . . . καὶ τὸν στόμαχον αὐτοῦ πληρούμενον. Ὁργή, ἀπελπισία, ἀγανάκτησις μὲ κατεκυρίευσαν, καὶ ἤρχισα τρέχων ἐν τῇ τάφρῳ καὶ τρυαλίζων.

«Νερόν! . . . νερόν! . . . νερόν! . . .»

Καὶ ἡ γραῖα, ἀνὰ ζωογονηθεῖσα ἐπανελάμβανεν ὅπισθέν μου, ὡς παράφρων.

«Νερόν! . . . νερόν! . . . νερόν! . . .»

Μὲ ἠκολούθει ἔρπουσα. . . . Τὰ βράκη αὐτῆς ἐκινούντο. . . . Ἡ κόλασις δὲν δύναται νὰ παρουσιάσῃ φρικωδέστεραν εἰκόνα.

Ἐν μέσῳ τῆς τοιαύτης σκηνῆς ἡ πελιδὴν μορφὴ τοῦ Βόλφγαγκ ἐπεφάνη τὸ τρίτον ἤδη ἐν τῇ θυρίδι. Ἦτο περίπου ὀγδόη ὥρα. Τότε στάς τῷ εἶπον.

«Βόλφγαγκ. . . . ἄκουσον. . . . ἄφισέ με μόνον μίαν στάλαν νὰ πῶ ἀπὸ τὴν λάγνην σου. . . . καὶ σοὶ δίδω τὴν ἀδειαν νὰ μ' ἀφίσης ν' ἀποθάνω τῆς πείνης. . . . Δὲν θὰ σοὶ κάμω πλέον κἀνὲν παράπονον!»

Καὶ ἔκλαιον.

«Καὶ ὄμως εἶναι πολὺ βάρβαρον αὐτὸ ὅπου κάμνεις, ἐπανελάθων. . . . Ἡ ἀθάνατος ψυχὴ σου θὰ δώσῃ λόγον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. . . . Διὰ τὴν γραῖαν ταύτην, ὑποφέρεται ὅπως οὖν. . . . διότι κάμνεις, ὡς πολλὸ ἄρθως ἔλεγες, πείραμα ἐπὶ ψυχῆς ζώου. . . . Ἄλλ' ἐγὼ ἐσπούδασα. . . . καὶ εὐρίσκω τὸ σύστημά σου πολὺ ὠραῖον. . . . Εἶμαι ἕξις νὰ σ' ἐννοήσω. . . . Σὲ θαυμάζω. . . .»

Ἄρες με μόνον νὰ πῶ μίαν στάλαν νερόν. . . . Τί σε βιάζει αὐτό; — Ὑψηλοτέρᾳ ἐπίνοια τῆς ἰδικῆς σου δὲν ἠκούσθη ποτὲ εἰς τὸν κόσμον. . . . Εἶναι βέβαιον ὅτι τρεῖς ψυχαὶ ὑπάρχουσι. . . . Ναί, θὰ τὸ διακηρύξω. . . . θὰ εἶμαι ὁ ἐνθερμότερος ὀπαδός σου. . . . Δὲν θὰ μοῦ δώσης νὰ πῶ μίαν στάλαν νερόν;»

Ἐκεῖνος δὲ, μηδὲν ἀπαντήσας, ἀπεμακρύνθη. Ὁ ἀπελπισμός μου τότε πλέον δὲν εἶχεν ὄρια. . . ὤρων κατὰ τοῦ τοίχου, κινδυνεύων νὰ συντρίψω τὰ μέλη μου. . . Ἀπηύθυνον κατὰ τοῦ ἀθλίου τὰς δεινοτάτας τῶν ὑβρεων. . .

Ἐπὶ τὸ κράτος τοιαύτης μανίας ὦν, παρετήρησα ὅτι ἡ γραῖα εἶχε κατακλιθῆ, καὶ μοὶ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα νὰ πῶ τὸ αἰμά της. Ἡ ἄκρα ἀνάγκη παραινεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς παρεκτροπὰς, ἐμποιούσας φρίκην· τότε ἐξεγείρεται ἐν αὐτῷ τὸ ἄγριον θῆριον, καὶ πρὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἐξαφανίζεται πᾶν αἰσθηματικαὶσύννης καὶ φιλανθρωπίας.

«Τί χρησιμεῖ εἰς αὐτὴν τὸ αἶμα; ἐσκεπτόμην· δὲν θ' ἀποθάνῃ ἐντὸς ὀλίγου; ἐὰν δὲν σπεύσω, ὄλον τὸ αἰμά της θ' ἀποξηρανθῆ!»

Φλόγες ἐρυθραὶ διήρχοντο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου· εὐτυχῶς ἐν ᾧ ἔκυπτον ἐπὶ τῆς δυστυχῆς γραῖας, αἱ δυνάμεις μ' ἐγκατέλιπον καὶ ἔπεσα παρ' αὐτὴν ἀναίσθητος, μὲ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τῶν βράκων της.

Ἐπὶ πόσον διήρκεσεν ἡ ἀναισθησία μου αὕτη, ἀγνοῶ, ἀλλὰ μὲ ἐξήγαγε ταύτης ἀλλόκοτόν τι περιστατικόν, οὗ ἡ ἀνάμνησις θὰ μείνῃ διὰ πάντος ἐντετυπωμένη εἰς τὸν νοῦν μου. Συνῆλθον εἰς ἑμαυτὸν, ἀκούσας θρηνώδη ὕλακὴν κυνός. . . ὕλακὴν ἀσθενῆ. . . πένθιμον. . . ἀλγεινὴν. . . σπαρακτικωτέραν καὶ θρήνων ἀνθρώπου. Ἠγέρθη δακρῶν, ἀγοσῶν πόθεν ἐξήρχοντο οἱ θρήνοι· ἐκεῖνοι, οἱ τοσοῦτοι σύμφωνοι πρὸς τὰς ἰδίας μου ὀδύνας. . . Ἡκροάσθη. . . καὶ κρίνατε περὶ τῆς καταπλήξεώς μου, ὅταν ἀνεγνώρισα ὅτι ἐγὼ αὐτὸς ἦμην ὁ οὗτος στενάζων ἀκουσίως.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης οὐδὲν πλέον ἐνθυμοῦμαι. Ὅτι εἶναι βέβαιον εἶναι, ὅτι ἔμεινα ἐπὶ δύο εἰς ἡμέρας ἐν τῷ λάκκῳ, ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ μονομανοῦς, οὗ ὁ ἐνθουσιασμός, βλέποντος οὕτω θρικτεβύουσαν τὴν ἰδέαν του, ἦτο τοσοῦτος, ὥστε δὲν ἐδίστασε νὰ συγκαλέσῃ πολλοὺς τῶν ἡμετέρων φιλοσόφων, ὅπως τὸν θαυμάτωσι.

Μετὰ παρέλευσιν ἐπτὰ ἑβδομάδων, ἠγέρθη ἐν τῷ μικρῷ δωματίῳ μου παρὰ τὴν ὁδὸν τῆς Κασσιτερίνης Παρσιφίδος, περικυκλωμένος ἀπὸ τοὺς συντρόφους μου, οἵτινες μὲ συνεχάρησαν διότι ἐλυτρώθη ἀπὸ τὰς συνεπείας τοιοῦτου ὑψηλοῦ φιλοσοφικοῦ μαθήματος.

Ἦτο λίαν παθητικὴ ἡ στιγμὴ καθ' ἣν ὁ Λουδβιχ Βρέμερ μοὶ παρουσιάσε κάτοπτρον διὰ νὰ κκοποτρισθῶ· βλέπων ἑμαυτὸν ἰσχνότερον τοῦ

Λαζάρου, ἀνισταμένου τοῦ τάφου, δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσω τὰ δάκρυα.

Ἡ ταλαίπωρος Αἰκατερίνη Βόγελ εἶχε παραδώσει τὸ πνεῦμα ἐν τῷ λάκκῳ.

Ἐγὼ δὲ ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθω ἐκ χρονίας γαστρίτιδος· χάρις ὄμως εἰς τὸν καλὸν ὄργανισμὸν μου, καὶ χάρις πρὸ πάντων εἰς τὰς φροντίδας τοῦ ἱατροῦ Ἀλόιους Κίλιαν, ἀνεκτῆσα τὴν προτέραν ὑγίειάν μου. Μετ' εὐχαριστήσεως ἀναγράφω τὴν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τὸν κ. Κίλιαν. . . Κατόρθωσεν ἀληθῆς θαῦμα ἀναστήσας τὸν ἐκ τῆς πολυημέρου νηστείας καταπονηθέντα στόμαχόν μου.

Περὶ τὸν νὰ προσθέσω ὅτι ὁ ἄθλιος Βόλφγαγκ δὲν διέφυγε τῶν χειρῶν τῆς δικαιοσύνης. Ἄλλ' ἀντὶ ν' ἀπαγγονίσωσιν αὐτὸν, ὡς τοῦ ἤξιζε, μετὰ ἐξάμηνον διαδικασίαν ἀπερρασίθη ὅτι τὸ καταχθόνιον ἐκεῖνο ἦν ὑπήγετο εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πνευματικῶν παραφροσῶν. . . τῶν πάντων κινδυνωδέστερων Κατὰ συνέπειαν τὸν ἐπέκλεισαν ἐν τινὶ κελλείῳ τοῦ Κλινγενμύνστερ, ἔνθα οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὸ κατάστημα δύνανται ἀκόμη νὰ τὸν ἀκούσωσιν ἀπορρινόμενον ἀποφθεγματικῶς περὶ τῶν τριῶν ψυχῶν.—Ἐλέγγει τὴν ἀνθρωπότητα ἐπὶ ἀχαριστίᾳ καὶ διατείνεται ὅτι ἦτο δίκαιον ν' ἀνεγερθῶσιν αὐτῷ ἀνδριάντες διὰ τὴν θαυμασίαν ἀνακάλυψίν του.

Π. **

Ο ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Ὅσον καὶ ἂν προφηλακίξῃ τὴν μνήμην αὐτοῦ ἡ ψευδολογία γυναικείων γλωσσῶν μεστῶν ὑποκρισίας, ὁ λόρδος Βύρων ἦν μέγας ὡς ἄνθρωπος, ὅπως ὑπῆρξε μέγας ὡς ποιητής. Τοῦτο δὲ κατέδειξεν ἐν Ἑλλάδι.

Ἐγνώριζε καὶ τὴν χώραν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ οὐδεμίαν ποιητικὴν πλάνην ἐθάμβου αὐτοῦ τὰ ὄμματα. Σπανίως δὲ μετέβη εἰς Ἑλλάδα φιλέλληνα τοσοῦτον ἐλεύθερος προκταλήψων ὡς αὐτός.

Οὐδὲ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐπαναστάσεως πλανώμενος, ἐγνώριζε κάλλιστα, ὅτι ἠλείφετο εἰς ἀτυχὴ καὶ ἀπεγνωσμένον νομιζόμενον ἀγῶνα. Οὐχ ἦττον ἀνέλαθεν ἀταράχως τὴν ἐντολήν τοῦ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς πληρεξούσιος τοῦ λονδινεῖου φιλελληνικοῦ συλλόγου.

Φαίνεται δέ, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐνόμισαν καθήκον αὐτῶν νὰ τῷ καταδείξωσιν εὐθὺς ἐν πάσῃ ἀφελείᾳ τὴν φιλαυτίαν καὶ τὸν φατρισμὸν αὐτῶν. Ὅτε τὸ φθινόπωρον τοῦ 1823 διέτριβεν ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἦλθον πρὸς αὐτὸν ἀπεσταλμένοι παντὸς ἐξέχοντος ὀπλαρχηγοῦ καὶ προκρίτου, καὶ ἐναμίλλως ἐθήρευσαν αἱ φατρία τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ.

Ὁ Κολοκοτρώνης προσεκάλεε αὐτὸν νὰ πα-

1. Φρενοκομῆτον ἐν τῇ παρρησίᾳ Βουαρζαφ.

ΤΟΜΟΣ Ε'—1878.

ραστῇ εἰς μέσον τῶν πελοποννησίων ὀπλαρχηγῶν, μνηνύον ὅτι, ἂν ὁ Μαυροκορδάτος δὲν παρητεῖτο τῶν μηχανορραφῶν του, ἤθελε καθίσει αὐτὸν ἐπὶ ὄνου καὶ διώξει τῆς Πελοποννήσου διὰ μαστιγώσεων. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐξ ἐτέρου καὶ ὁ Μεταξᾶς προσεκάλεον αὐτὸν νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτούς, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἰσχυρίζετο, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἤθελε καταστραφῆ, ἂν ὁ Λόρδος δὲν ἀπήρχετο εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Ὁ Πετρόμπεης, ἀφελέστατος πάντων, ὡς συνήθως, ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν «Μυλόρδον», ὅτι τὸ μόνον εἰς σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος μέσον ἦτο νὰ δαυείσῃ εἰς αὐτὸν, τὸν Μπέην τῆς Μάνης, χιλιάδας τινὰς λιρῶν στερλινῶν. Ἐκαστος δ' ὀπλαρχηγὸς ἐπανηγύριζεν ἑαυτὸν, ὄνειδῆ κατὰ τοῦ γείτονος αὐτοῦ ὑπαινισσόμενος. «Μέχρι τοῦδε», ἔγραψεν ὁ Λόρδος Βύρων, «δὲν δύναμαι νὰ εἶπω πολλὰ καλὰ περὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ εἶπω κακὰ περὶ αὐτῶν, καίτοι οὗτοι λέγουσι τὰ χεῖριστα κατ' ἀλλήλων». Δὲν ἀπώλεσεν ἐντούτοις ἐν μέσῳ τῆς δυσσεύτου ἐκείνης τῶν πραγμάτων καταστάσεως τὴν ἀπάθειαν τῆς παρατηρήσεως καὶ κρίσεως αὐτοῦ. Ἐχρησιμοποίησε μὲν τὴν ἐν Κεφαλληνίᾳ διαμονὴν του, ἵνα καταμάθῃ τι περὶ τῆς θέσεως καὶ τῶν σκοπῶν τῶν κομμάτων, ἀπέφυγεν ὄμως ἐπιμελῶς πάντα στενότερον σύνδεσμον μεθ' οἰουδήποτε τῶν ἀρχηγῶν. «Ἄν ἀπηρχόμην ἐνωρίτερον ἐντεύθεν», ἔγραψε τὴν 7 Δεκεμβρίου 1823 ἐκ Κεφαλληνίας πρὸς τὸν γραμματέα τοῦ λονδινεῖου συλλόγου Βλακκιέρ, «ἤθελον ἐξαναγκασθῆ νὰ συνταχθῶ εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν μερίδα· ἀμφιβάλλω δὲ καὶ τότε, ἂν δὲν θέλει συμβῆ τὸ αὐτό ὅπως ὀδηγεῖται θὰ πράξωμεν ὅτι δυνάμεθα». Κατὰ βάθος ὄμως ἐκκλινεν ὁ λόρδος Βύρων μάλλον πρὸς τοὺς πολιτικούς ἢ πρὸς τοὺς κλέφτας, μάλλον πρὸς τὸν εὐρωπαϊκῶς ἀναθεωραμένον Μαυροκορδάτον ἢ πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην. Ἐπεμψε δὲ μάλιστα καὶ τὸν συνταγματάρχην Στάνωπ μετὰ κολακευτικωτάτης ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον, βεβαιῶν, ὅτι «ἐθαύμαζε τὸ θάρρος καὶ τὴν ἰκανότητά ἀλλὰ πρὸ πάντων τὴν τιμιότητά του», καὶ ὀνομάζων αὐτὸν «Οὐάσιγκτων ἢ Κοστσιούσκον τῆς Ἑλλάδος».

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Μαυροκορδάτος, μεταβὰς περὶ τὰ τέλη τοῦ 1823 εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ὑπέδειξεν εἰς τὸν Λόρδον τὴν σπουδαιότητα τοῦ Μεσολογγίου, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Στάνωπ παρῶτρυνεν αὐτὸν θερμῶς νὰ μεταβῇ ἐκεῖσε, ἀπεφάσισεν ὁ Βύρων νὰ ἀπέλθῃ κατὰ πρῶτον εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, καὶ οὐχὶ εἰς Πελοπόννησον ὡς ἐπεθύμει ὁ Κολοκοτρώνης.

Τὴν πρῶταν τῆς 5 Ἰανουαρίου 1824, δια-

1. Σημειώτεον ὅτι αἱ ἡμερομηνίαι τοῦ συγγραφέως εἰσι κατὰ τὸ νέον ἡμερολόγιον.

φυγών ως εκ θαύματος τὴν τρικυμῖαν καὶ τοὺς Τούρκους, ἐφάνη ἐπὶ τῆς προκυμαίας τῆς πόλεως. Μετὰ μεγίστων δὲ τιμῶν ὑπεδέξαντο αὐτὸν καὶ ὡς πολιτικὸν Μεσσιαν τὸν ἐγκριέ- τισαν. «Σὲ ἀνεμένωμεν,» τῷ εἶπον, «ὡς αἱ νεαράκι χελιδόνες ἀναμένουσι τὴν μητέρα των». Ἐνοεῖται ὅμως, ὅτι αἱ τοιαῦται διαβεβαιώ- σεις ἦσαν ἥκιστα συγκινητικαί, ὁ δὲ λόρδος Βύρων ἐγίνωσκε κάλλιστα, ὅτι πᾶσα ἐκείνη ἡ τιμητικὴ θεραπεία εἶχε λίαν ὑλικὴν κατὰ βά-θος τὴν ἀφορμὴν, καὶ ὅτι ὁ πανούργος ἐκεῖνος λαὸς ἐβλεπεν ὀπίσω τοῦ «Μυλόρδου» τοὺς χρηματικούς τῆς Ἀγγλίας πόρους καὶ τὸ ἀργύ- ριον ἀγγλικῶν δανείων, καὶ ὑπελάμβανεν ἀνε- ζήτητα τὰ θυλάκια αὐτοῦ.

Ἐν θαυμασίᾳ ἀληθῶς τροπῇ κατέδειξε διὰ μιᾶς ὁ Βύρων, ὅτι εἶχεν ἀποδυθῆ τὸν πα- λαῖον ἄνθρωπον, τὸν ἀεροδρομοῦντα ἰδεολόγον, καὶ ἠδύνατο νὰ γείνη ἀληθῶς πρακτικὸς ἀνὴρ. Ὁ ἀλικιβάδειος αὐτοῦ χαρακτήρ ἐφάνη ἀνα- στομωθεὶς οὕτως εἰπεῖν, ἅμα ὡς ἀνέλαβε νὰ ἐ- νεργήσῃ καὶ πράξῃ ὑπὲρ μεγάλου σκοποῦ, ὁ δὲ πρακτικὸς τοῦ Ἀγγλονοῦς ἀνέβλυσεν ὡς δρο- σῶδες καὶ ὑγιὲς νῆμα ἐν τῇ ἀναμενούσῃ αὐτὸν πλήρει δοκιμασιῶν καὶ στερήσεων ἀγρίᾳ ζωῇ. Ἐξ ἀρχῆς οὐδὲν ἄλλο ἐσκόπησεν ἢ διάνοιά του ἢ τὸ δυνατὸν καὶ ἐφικτόν. Προσεπάθησε νὰ κα- ταστήσῃ ἀνθρωπινότερον τὸν πόλεμον, καὶ νὰ καταλύσῃ τὰς βασάνους καὶ τὸν φόνον τῶν αἰχ- μαλώτων. Ἐγραψε δὲ εἰς τὸν τούρκον διοικη- τὴν τῶν Πατρῶν Ἰουσοῦρ, συνιστῶν αὐτῷ ἡ- πιωτέραν τὴν ἐνέργειαν, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς αὐ- τὸν τούρκους αἰχμαλώτους. Ἐσπούδασε νὰ συν- διαλλάξῃ τὰ ἀντίμαχα καὶ ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἐ- νεργούντα ἑλληνικὰ στοιχεῖα, ἰστάμενος αὐτὸς ὑπεράνω τῶν ἐρίδων καὶ ἀποφεύγων πᾶσαν πρὸς τοὺς ἐρίζοντας οἰκειότητα. Εἰς πάντας συνεβού- λευεν ὁμόνοιαν ὁσάκις δὲ τις Ἑλλῆν ἀπεπειρᾶ- το νὰ διαβάλλῃ παρ' αὐτῷ τὸν ἀντίπαλόν του, ἔφερον εὐθὺς τὸν κατήγορον πρὸ τοῦ κατηγο- ρουμένου, καὶ ἀνεκοίνου εἰς τοῦτον ἀπροκαλύ- πτως τὰ ὑπ' ἐκείνου λεχθέντα. Προσήνεγκεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Μκυροκορδάτου ὅσα εἶχε φέρει μεθ' αὐτοῦ μετρητά, καὶ εἰς σιτηρέσια μόνον κατέβαλλε δισχιλίας τάλληρα καθ' ἑβδομάδα. Μισθοδοτήσας δ' ἐπίσης τοὺς στρατιώτας τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, ἀπετέλεσεν ἐκ τῶν λειψά- νων τῶν μαχητῶν τοῦ Καρπενησίου σουλιωτικὴν σωματοφυλακίαν, καὶ προσεπάθησε νὰ συνειθίσῃ αὐτὴν εἰς εὐρωπαϊκὴν πειθαρχίαν, παρασκευάζο- μενος νὰ στρατεύσῃ ὡς ἀρχιστράτηγος αὐτῶν κατὰ τῆς Ναυπάκτου. Ἡ μετὰ νοημοσύνης καὶ εὐσταθείας ἐπέμβασις αὐτοῦ εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἀπετέλεσεν εὐάρεστον ἀντίθεσιν πρὸς τὰς βιαίας νεωτεριστικὰς ὁρμὰς τῶν ἀπὸ τῆς δύσεως ἐκπολιτιστῶν, οἵτινες κατήρχοντο εἰς τὴν Ἑλ- λάδα, παντοῖα ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας αὐτῆς προ-

τείνοντες. Ἐμειδία σαρκαστικῶς πρὸς τοὺς ἐκ- πολιτιστικούς ἀγῶνας τοῦ φίλου του Στάνωπ, ὃν προσωνόμαζε «τυπογραφικὸν συνταγματάρ- χην,» καὶ ἠμφισβήτηε περὶ τῆς χρησιμότητος ἐ- λευθέρου τύπου ἐν πάντῃ νηπιάζοντι πολιτισμῷ. Ἰσχυρίζετο δὲ μετ' ἐπιμονῆς, ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἐπρεπε νὰ προπορευθῆ ἢ τάξις τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἐδυσφόρει καὶ ἠγανάκτει βλέπων τὴν φοβερὰν πλημμύραν προῶρων ὄλων βενθαιμείων ἐκπολιτι- στικῶν μέσων, τυπογραφικῶν πιεστηρίων, ἀλληλο- διδακτικῶν σχολείων καὶ ἱερῶν γραφῶν, ἣν ἐξέ- πεμπεν εἰς Ἑλλάδα ὁ λονδίνεος σύλλογος. Κα- λῶς ἠσκημένος στρατὸς ἐφαίνετο αὐτῷ πολὺ σπουδαιότερος καλῶς συντεταγμένων ἐφημερί- δων. «Ἡ Ἑλλάς,» ἔλεγεν ὁ Βύρων, «θέλει ἔχει ὄσφαλῃ τὴν νίκην, ἔχουσα ἐμπειρόν τινα τραπα- ζίτην προῖστάμενον τῶν οικονομικῶν αὐτῆς, ἱ- κανὸν στρατηγὸν ἀρχηγούντα τακτικῶς στρα- τοῦ, καὶ τὸν ἄγγλον Ἀστιγὲ διοικούντα ὡπλι- σμένον ἀτμήρη στολίσκον. Οὐδεὶς τῶν ζένων φιλελλήνων ἐσκόπητο τοσοῦτον ἐπιφελῶς, πράγ- ματι, οὗτ' ἐνήργει τοσοῦτον λογικῶς ὡς αὐτός. «Ἦθελε καταστή Σόλων ἢ Λυκούργος τῆς νέας Ἑλλάδος,» εἶπε περὶ αὐτοῦ καὶ ὁ Γκαίτε, ὅστις ἐξεπράζετο πρὸς τὸν γραμματέα Μύλλερ ἐναν- τίον τῆς φιλελληνικῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ Βύρω- νος, ἰδοτελῆ αὐτὴν ὑπολαμβάνων. Ἄλλ' ἀκρι- βῶς ἡ δύναμις αὕτη ἔμελλε νὰ θραυσθῆ, καὶ τοῦ θανάτου ἡ μοῖρα ἐπέπρωτο νὰ καταλάβῃ τὸν μεγαλοφυῆ ἄνδρα ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν ἐνε- καινίζε νέον βίον. Αἱ ἀπὸ τῆς εἰς Μεσολογγίον ἀφίξεώς του ἀλλεπάλληλοι δυσἀρέσκειαί καὶ ἀ- πογοητεύσεις ἠδύναντο νὰ συνταράξωσι καὶ καρ- δίαν ἥττον λεπτοτέρας ἔχουσαν τῆς εὐαισθησίας αὐτῆς τὰς χορδὰς.

Τὰ πρῶτα ἐξολισθημάτα τῆς νεαρᾶς τῶν Ἑλ- λήνων ἐλευθερίας ἐτελοῦντο ἐγγὺς αὐτοῦ καὶ ὑπ' αὐτὰ του τὰ ὄμματα. Οἱ Σουλιῶται, ἀπο- πτύσαντες πάντα χαλινὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μπότσαρη, ἤριζον ἀπαύστως πρὸς τοὺς Μεσολογγίτας καὶ τοὺς λοιποὺς Ἑλληνας. Ἡ- ξίουσαν νὰ λάβῃ ἕκαστος αὐτῶν τρίτος βαθμὸν ἀξιοματικῶν καὶ νὰ ὑπηρετῆται ἐν τοῖς καφε- νεῖσις τοῦ Μεσολογγίου ὑπὸ ἀκολούθου, φέροντος τὴν καπνοσύριγγά του ἀπῆλθον δὲ διπλοῦς μι- σθοῦς καὶ τριπλᾶ σιτηρέσια, καὶ στασιάζαντες ἐρόνευσαν τὸν σουηδὸν φιλέλληνα Σάς, προτρέ- ψαντα αὐτοὺς νὰ ἠσυχάσωσι. Θορυβοῦντες εἰ- σάωρμησαν εἰς τὸ οἶκον τοῦ λόρδου Βύρωνος, καὶ προὐχώρησαν μέχρι τῆς κλίνης, ἐφ' ἣς κα- τέκειτο ἀσθενῶν ὁ ποιητής· ἀλλ' οὗτος τοὺς ἀ- πέπεμψεν ἀξιοπρεπῶς, καὶ ἀπολύσας αὐτοὺς τῆς ὑπηρεσίας του παρητήθη τῆς κατὰ τῆς Ναυπά- κτου ἐκστρατείας. Οἱ ἀδιάκοποι ὅμως νευρικοὶ ἐρεθισμοὶ καὶ τὸ δηλητηριῶδες κλίμα τοῦ Με- σολογγίου ἠπέλουν νὰ ἐξαντλήσωσιν αὐτὸν παντελῶς καὶ νὰ ὑποσκάψωσιν ὄλων τὴν ἐξ-

σθενημένην ἄλλως ὑγείαν του. Τὴν πρωίαν τῆς 23 Ἰανουαρίου 1824 ἀπήγγειλεν εἰς τοὺς ἐν τῇ αἰθούσῃ αὐτοῦ συνηγμένους φίλους του τὸ ποίη- μα ἐκεῖνο: «Εἰς τὴν ἕκτην καὶ τριακοστὴν ἐ- πέτειον τῆς γεννήσεώς μου,» ἐν ᾧ τοσοῦτον στε- νῶς εἶνε συνυφασμένη ἡ προσωπικότης τοῦ ποιη- τοῦ, ὅπως ἐν παντὶ ὅ,τι ἔγραψεν ὁ Βύρων.

«Ἀνθρῶπις χαμμένα νεαῖατα, γιατί θέλεις πλειὸ νὰ ζῆς; τῆς τιμῆς ἐδῶ εἶ· οὐ τῆς δόξης! τρέψε αὐτοῦ νὰ σκοτωθῆς! Ἄν σοῦ μένει παρὰ ναῦρης ὅ,τι ἐγύρευες παντοῦ καὶ νὰ τωρῆς δὲν μποροῦσες, μνημ' ἀνδρὸς πολεμικοῦ.»

Ἡ ἕκτη καὶ τριακοστὴ ὑπῆρξεν ἡ τελευταία ἐπέτειος τῆς γεννήσεως τοῦ Βύρωνος, καὶ τὸ ποίημα ἐκεῖνο ἦν τὸ κύκνειον αὐτοῦ ᾄσμα. Ἐ- ξελθὼν ἐφιππος εἰς περίπατον τὴν 7 Ἀπριλίου μετὰ τοῦ κόμητος Γάμθα, τρία μίλια μακρὰν τοῦ Μεσολογγίου κατελήφθη ὑπὸ αἰφνιδίου θυέ- λης καὶ καταγίγθως, ὅποια εἰσὶ συνηθέσταται ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ ἔαρ. «Ὅτε δὲ διάβροχοι καὶ ἀσθμαίνοντες ἐφθασαν πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Μεσολογγίου, δὲν συνήσεν ὁ Βύρων νὰ μεταβῆ πεζὺς οἰκᾶδε, ἀλλὰ, καὶ περ τοῦ Γάμθα ἀπο- τρέποντος, ἐπέβη ἀκατίου καὶ διεπεραιώθη οὕ- τω διὰ τοῦ τενάγους εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου σφοδρότατον βίγος πυρετοῦ τὸν κατέλαβεν. Ὁ ἰατρὸς αὐτοῦ Βροῦτος διέταξεν ἀραιμάζιν, ἀλλ' ἐκεῖνος ἀντέστη πεισμόνως ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, καὶ ἐνέδωκε μόνον ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ, ὅτι ἠδύνατο νὰ τῷ ἐπέλθῃ παραφροσύνη, ἣν ἰδίως ἐφοβεῖτο. Ἄλλ' ἡ ἐγχείρησις ἦτο βραδεῖα πλέον. Ὁ πυρε- τὸς ἐπῆλθε σφοδρότερος ἢ πρότερον, συμπτώ- ματα ἐγκεφαλίτιδος ἀνεφάνησαν, καὶ τὴν 17 Ἀπριλίου πάντες ἐν Μεσολογγίῳ προσεδόκων τὰ χεῖριστα. Μετὰ μεσημβρίαν τῆς 18 ἐξέστη παντελῶς τῶν φρενῶν, καὶ ἀσυνάρτητοι μόνον φράσεις ἐξήρχοντο τῶν χειλέων αὐτοῦ, ἐλάλει δὲ περὶ τῶν φιλάτων αὐτῷ συγγενῶν καὶ περὶ τῆς Ἑλλάδος. «Ἑλλάς!» ἔκραξε· «σοὶ ἔδωκα πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ δώσῃ ἄνθρωπος· τὴν περιου- σίαν μου, τὸν καιρὸν μου, τὴν ὑγείαν μου, καὶ αὐτὴν τόρα τὴν ζωὴν μου· εἴθε ἡ θυσία μου ἀ- ποβῆ εἰς ἀγαθόν σου!» Περὶ τὴν ἕκτην τῆς ἐ- σπέρας ὦραν εἶπεν εἰς τὸν πιστὸν ὑπηρετὴν, ὁ- στίς ἐκράτει κλαίον τὰς χειρὰς του: «Τόρα πη- γαίνω νὰ κοιμηθῶ,» καὶ στραφείς ἐβυβίσθη εἰς βαθὺν ὕπνον. Ἦνοιξε δὲ ἄπαξ ἔτι τὴν ἐσπέραν τῆς 19 τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τοὺς ἐκλείσει πάλιν εὐθὺς. Ἐκεῖνο ἦν τὸ ἔσχατον τῆς ζωῆς του ση- μειον, καὶ ἡ καρδία ἥτις εἶχε πάλει τοσοῦτον θερμὴ ὑπὲρ παντὸς μεγάλου καὶ ὠραίου δὲν ἐ- παλλε πλέον.

Ἐν Μεσολογγίῳ ἀνεμένετο ἀνησύχως ἡ ἔαθα- σις τῆς ἀσθενείας· τὴν 18 δὲ Ἀπριλίου, Κυρια- κὴν τοῦ Πάσχα, μόλις ἠκούετο, ἐκπνέων εἰς τὰ χεῖλη τῶν Ἑλλήνων, ὁ σωτήριος χαιρετισμὸς:

1. Κατὰ μεταφράσειν Σ. Τρικοῦπη. Ἰδὲ ἐλόκληρον τὸ ποίημα ἐν τῷ Γ' τόμῳ τῆς Ἑστίας, σ. 223.

Χριστὸς ἀρέστη. Πρὶν ἢ συγχαρῶσιν ἀλλή- λους ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ τῆς χαρμοσύνου ἡμέ- ρας, ἠρώτων ἐναγωνίως: Πῶς ἔχει ὁ λόρδος Βύρων;

Γενικὴ ὑπῆρξεν ἡ κατάπληξις καὶ τὸ πένθος, ἅμα τοῦ θανάτου ἀγγελθέντος. Πάντῃ δὲ πε- ριττὰ ἦσαν, εἰς τροφὴν τῆς γενικῆς λύπης, καὶ τὰ ἐπισήμως ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διαταχθέντα, καὶ οἱ 37 ἐπικλήδαιοι πυροβολισμοί, καὶ τὸ κλεί- σιμον τῶν ἐργαστηρίων, καὶ τοῦ Τρικοῦπη ὁ ἐ- πιτάριος λόγος. Διότι ἦν ἀληθῶς πένθους ἄξιος ὁ ἐπτακαίτριakonτούτης θανάων· οὐχὶ δι' ὅσα ἔ- ζησεν ὀλίγα ἔτη, ἀλλὰ διὰ τὸ εὐρὸν μέλλον, ὅπερ ἠνοίγετο ἐνώπιόν του, ἂν ἐξηκολούθει ὅπως εἶ- χεν ἀρχίσει ἐν Μεσολογγίῳ. Ἐπιπτε δυστυχῶς ἐν πλήρει τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἀκμῇ, μόλις ἐπι- βαλὼν τὴν χεῖρα εἰς διαμόρφωσιν τῆς πάντῃ ἀ- κατασκευοῦ καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ὑπ' ἀθανάτου ὁμοῦς ὀνόματος δημιουργούμενον ἀγα- θὸν ἐκτείνεται καὶ πέραν τοῦ νήματος τῆς ἀν- θρωπίνης ζωῆς· τὸ δὲ πένθος ἐπὶ τῇ προῶρῳ ἀ- πωλείᾳ διαλύεται, ὅταν τις ἀναλογισθῆ, ὅτι κη- τύχησεν ὁ πολὺ διαβοηθεὶς καὶ πολὺ περιλαλη- θεὶς ἐκεῖνος ἀνὴρ νὰ ἀποθάνῃ ἀξιοπρεπῶς καὶ ἐν συνειδήσει τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ.

Ἀφοῦ ὁ θάνατος καταλαμβάνει ἡμᾶς ἐν μέ- σω τῶν σπουδαιοτάτων ἐπίσης καὶ τῶν ἀσημο- τάτων ἀσχολήσεων, ἐξίρει ἀληθῶς τὸν νοῦν ἡ μεγαλεία ἰδέα, ὅτι ὁ Βύρων δὲν κατελήφθη ἐν μικροῖς, ἀλλὰ θυσιάζων τὴν περιουσίαν καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ μεγίστου ἀνθρωπίνου ἀ- γαθοῦ, τῆς ἐλευθερίας.

Τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐνέργειαν αὐτοῦ ἐξωμοίωσε πρὸς τὸ κύμα, ὅπερ θραύεται καὶ ἐκπνέει εἰς τὴν ἀκτὴν, πρὶν ἢ ἐξωθήσασα αὐτὸ πλημμυρὶς φθάσῃ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς. Ἐπὶ τοῦ ποιητοῦ τοῦ ἀειπλανοῦς Σιλδ Ἀρολδ «τοῦ φεύγοντος τὴν ἰδίαν αὐτοῦ σκοτεινὴν ψυχὴν» εἴμαρτο νὰ λυθῆ τὸ μέγα τῆς ἐπιγείου ὑπάρξεως κίνημα· εἰς αὐτὸν ἔμελλε νὰ ἀποκαλυφθῆ, ὅτι πᾶς τοῦ κόσμου τού- του ὁδοιπὸρος εὕρισκε σωτηρίαν ἀγωνιζόμενος, καὶ ὅτι ἡ ἀληθὴς τοῦ βίου εὐδαιμονία τότε μόνον ἐπέρχεται, ὅταν ὁ ἀτομικὸς ἐκεῖνος ἀγὼν εὐρύ- νεται εἰς γενικὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα. «Προαι- σθάνομαι τὴν ὑπερτάτην ἐκείνην εὐδαιμονίαν ἐν τῇ ὑπερτάτῃ αὐτῇ στιγμῇ,» ἠδύνατο νὰ εἶπῃ καὶ ὁ Βύρων, ὁ Φάουστ αὐτὸς τῆς νεωτέρας κοινω- νίας, ὅτε μακρὰν τῆς πατρίδος αὐτοῦ κατήρχε- το εἰς τὸν τάφον ἐπὶ τῆς ἐρήμου ἀκτῆς τοῦ Με- σολογγίου, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἔθους παλαίον- τος κατὰ τῶν δυναστῶν αὐτοῦ.

Ἦν δὲ ἀναγκαία ἡ τοιαύτη θυσία καὶ ἡ φα- εινὴ αἴγλη τοιοῦτου ὀνόματος, ὅπως μὴ ἀπο- πλανηθῶσιν οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν ἀ- κολαστημάτων τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, μήτε ἀποτραπῆ ἡ κοινὴ τῆς Εὐρώπης γνώμη ἀγῶνος, ἂν ἐκηλίδουν φαρτρισμὸς καὶ αἰσχρὰ ἰδιοτέλεια.

Ὁ Βύρων εἶχε κατίθει ζῶν τὴν πλήρη ἐλευσινότητα τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων, καὶ ἡ ἀφροσύνη αὐτοῦ εἰς ἀγῶνα θεωρούμενον ὡς ἀπεγνωσμένον καθιστᾷ ἔτι τιμιωτέραν τὴν θυσίαν αὐτοῦ.¹

ΑΙ «ΔΗΛΟΠΟΙΗΣΕΙΣ» ΤΟΥ «ΧΡΟΝΟΥ»

Ὁ γινώσκων τὴν σπουδαιότητα τῶν «δηλοποιήσεων» τοῦ ἀγγλικοῦ «Χρόνου» θὰ προστίμα ν' ἀγοράσῃ ἐν μόνον τετραγωνικὸν πῶδα ἐν αὐταῖς μᾶλλον ἢ ἐν εὐφορώτατον κτήμα, διότι ἡ ἔτησις πρόσδοτος τῶν «δηλοποιήσεων» ἀναβαίνει εἰς 2,000,000 ταλλήρων, ἐπομένως προὔποσιθησι κεφάλαιον 36,000,000.

Τὸ παγκόσμιον τῆς Ἀγγλίας ἐμπόριον μαρτυροῦσιν αἱ «δηλοποιήσεις» τοῦ «Χρόνου». Ἐν αὐτῷ θὰ εὕρη τις ἀνά πᾶσαν ἡμέραν ἀγγελλομένους 200 ἢ 300 ἀπόπλους καὶ κατάπλους θὰ ὁμολογήσῃ δὲ ὅτι οἱ καθ' ἡμᾶς Ἀγγλοὶ εἶνε ὅ,τι οἱ Φοίνικες τῆς παναρχαίας ἐποχῆς ὁσάντις ἀναγινώσκαι ὅτι ἐκ Λονδίνου καὶ τῶν ἀγγλικῶν λιμένων ἐκπέουσι καθ' ἑκάστην σάφην εἰς Λισβῶνα, Πετροῦπολιν, Κοπεγχάγην, Κωνσταντινούπολιν, Νέαν Ἰόρκην, Ἀγ. Φραγκίσκον, Κουεβέκ, Ῥίον Ἰκνέτρον, Βομβάην, Καλκούταν, Σιγκαπώρη, Χογκόγκ, Σαγγάην, Ἰέδδο, Συδνέυ, Μελβούρνην, Ἀδελαΐδα, Οὐελλιγκτῶνα. Δις ἡ τρις τῆς ἐβδομάδος προσκαλοῦνται οἱ ἀναγνώσται νὰ στρέψωσι τὴν προσοχὴν των εἰς καταλόγους ἐμπορευμάτων τῆς Ἰνδικῆς, τῆς Αὐστραλίας, τῆς Σινικῆς, τῆς Ἰαπωνίας, τοῦ Καναδά, τῆς Νέας Σεελάνδης, τῆς Κουηνλάνδης καὶ τῶν Ἀθακμαντοφύρων ἀγρῶν. Ποῦ δὲν φθάνουσι τὰ βρετανικὰ συμφέροντα, ἀφ' οὗ οἱ ἀπωκισμένοι ἐκαίνοι λαοὶ ἀντὶ ἀδράς τιμῆς καταχωρίζουσιν εἰς τὴν παγκόσμιον ἐφημερίδα τὰς ἀγγελίας των! Τελευταῖον καὶ τὴν ποικιλίαν καὶ ζωηρότητα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου δύναται ὁ βουλόμενος νὰ συμπεράνη ἐκ τοῦ «φύλλου τῶν δηλοποιήσεων», αἵτινες ἀποκαλύπτουσι τὸν ἀκρότατον βαθμὸν τῆς κερδοσκοπίας καὶ τοῦ γιγαντιαίου διαγωνισμοῦ. Ἀπὸ τοῦ εὐρέτου τῆς «μηχανῆς τῆς βινὸς», δι' ἧς ἡ ἀσχημὸς βίς λαμβάνει βαθμηδὸν τύπον κλασικώτατον, ἄχρι τοῦ εὐρέτου τῆς καθολικῆς πανακείας, δι' ἧς θεραπεύεται πᾶν πραγματικὸν ἢ φαντασιώδες νόσημα ἀπὸ τοῦ ἀθακμαντοπώλου τῶν βασιλέων τῆς Εὐρώπης μέχρι τοῦ ἐπινοήσαντος κομψότερα φώσφορα, πάντες ἐπαινοῦσι τὰ εἶδη των καὶ ἐφιστῶσιν ἐπ' αὐτὰ τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ. Κομικώταται εἶνε αἱ εἰδήσεις τῶν νέους ζωμῶν ἢ ἐμβάσματα μηχανωμένων μαγεύρων. Οἰονδήποτε κράτος, οἰκδήποτε μεγάλη ἐταιρεία λάβη ἀνάγκην χρημάτων, στρέφει τὸ βλέμμα εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἢ Ῥωσίαν, ἢ Αἴγυπτον, ἢ Παράγουάην, ἢ Οὐρογουάην, ἢ Ἀργεντινὴν Δημοκρατίαν, ὁ Μι-

¹ Ἰταλ. τῆς Ἑλλά. Κ. Μυθόπουλ. Μετ. Α. Βιάρου.

κάδος, ἢ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀραυκανίας συνολογοῦσι δάνειον ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀγγέλλουσι δὲ μετ' ὀλίγους μῆνας διὰ τοῦ «Χρόνου» ὅτι ἐφθασαν εἰς Λονδίνον χρήματα πρὸς ἀπότισιν τῶν τόκων.

Διὰ τῶν αὐτῶν δηλοποιήσεων ἀποκαλύπτεται ὁ πλοῦτος καὶ τὸ μεγαλεπίβολον τοῦ Ἀγγλοῦ πνεύμα. Οὐδεμία τοῦ κόσμου γωνία ὑπάρχει, εἰς ἣν νὰ μὴ κομίζῃ οὗτος τὸ ἀργύριον του διασκεδάσεως ἢ κερδοσκοπίας χάριν προτάσεις δὲ γίνονται αὐτῷ καθ' ἑκάστην προσκαλεῖται λ. χ. νὰ ἀγοράσῃ ὠραίαν ἐξοχὴν ἐν Σικελίᾳ, λαμπρὸν ἐργοστάσιον ἐν Σουηδίᾳ, τερπνὸν κηπάριον ἐν τῇ νοτίῳ Ἀμερικῇ ἢ φουτεῖαν τινὰ οἰανδήποτε ἐν Κεϋλάν. Ἐκατὸν ἱστορικὰ βιβλία, χίλια μυθιστορήματα ἐάν τις ἀναγίνωσκε, δὲν θὰ ἐμάνθανε περὶ Ἀγγλίας τοσαῦτα πράγματα ἀληθῆ καὶ οὐδαμῶς ὑπερβολικὰ ἢ φαντασιώδη.

Ἀπατᾶται ὁ νομίζων ὅτι αἱ «δηλοποιήσεις» τοῦ «Χρόνου» ἀποκαλύπτουσι μόνον τὸ ναυτικὸν καὶ τὸ ἐμπορικὸν μεγαλεῖον τῆς Ἀγγλίας ἐντεῦθεν ἐμπορεῖ νὰ μάθῃ τις ἦθη, ἔθιμα, πλεονεκτήματα καὶ ἐλαττώματα τοῦ λαοῦ πλείονα ὅσων γινώσκουσιν αὐτοὶ οἱ διδάσκοντες τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν. Τὸ «φύλλον τῶν δηλοποιήσεων» μαρτυρεῖ ὅπως πρακτικὸς καὶ ὁποῖος τῆς τάξεως φίλος εἶνε ὁ ἀγγλικὸς λαός. Ἐκ διςχιλίων ἢ τριςχιλίων ἀγγελιῶν ἀμέσως ἐμπορεῖ τις νὰ εὕρῃ ἢ ἐπιζητεῖ. Ἐν κεφαλίδι τῆς ἐφημερίδος ὑπάρχει πίναξ ἐρμηνεύων ἐν τίνι σελίδι καὶ ἐν τίνι τάξει ἀναγράφησαν αἱ εἰδήσεις περὶ οἰκογενειῶν, πλοίων, νοσοκομείων, θεάτρων, ἐνοικιάσεων, ὑπηρετῶν, ὑπηρετριῶν, μαγεύρων, πλειστηριασμῶν, δικαστηρίων κ.λ. Ὄντως θαυμαστὴ φαίνεται ἡ θραχυλογία, μεθ' ἧς καὶ αὐτοὶ οἱ ὑπηρετᾶται διὰ δύο ἢ τριῶν γραμμῶν λέγουσιν ὅσα ὁ γάλλος θὰ ἔλεγε διὰ 10 ἢ 15. Αἱ περὶ θανάτου ἀγγελίαι πᾶν ἄλλο ἔχουσιν ἢ ὅπως ἔλεγει «τῆς ἡμέρας... ὥρα... ἐτελεύτησεν ὁ Α ἄγων ἔτος... καὶ οἰκῶν...» Σπανίως προστίθεται ἄλλο τι, διότι τὸ τίμημα τῆς καταχωρίσεως εἶνε ὑπέρογκον. Σφαιρότεροι εἶνε αἱ εἰδήσεις τοῦ γάμου, ἐνθα ἐν τρισὶ γραμματαῖς ἀναφέρεται τὸ ὄνομα, ἡ κοινωνικὴ θέσις, ἡ ἡλικία τοῦ γαμβροῦ, τῆς νύμφης, τοῦ εὐλογησαντος ἱερέως καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἧς ἐτελέσθη τὸ μυστήριον. Ἐπιθραυότεροι εἶνε αἱ εἰδήσεις τοῦ τοκετοῦ «ἡ Κυρία δεινα, οἰκοῦσα... υἱὸν! θυγατέρα!»

Τρεῖς ὄλας στήλας καθ' ἑκάστην πληροῦσιν οἱ μάγειροι, αἱ πρωτοβάθμιοι, δευτεροβάθμιοι καὶ τριτοβάθμιοι τοῦ μαγεύρου ὑπηρετίδες, αἱ θαλαμηπόλοι, αἱ τροφοὶ, αἱ παιδαγωγοί, οἱ ἀμαξιλάται, οἱ κηπουροὶ κ.λ. Ἀλλ' αἱ μαγεύρισαι πρωταγωνιστοῦσι, διότι ὁ Ἀγγλος ἄνευ «καλοῦ γεύματος» δὲν ἐμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ τοῦτο καταφθίνεται ἐκ τῶν ἀξιώσεων τῆς μαγεύρι-

σης καὶ τῶν συγκαταβάσεων τῆς οἰκοδεσποίνης. Μία μαγεύρισα πρωτόπειρος ἀπαιτεῖ ἀντὶ τριῶν ἢ τετραῶν ἐργασίας, οἰκημα, τροφὴν, ἐνδύματα, ὑπηρεσίαν καὶ 200 τάλληρα κατὰ τὸ τὸ πρῶτον μόνον ἔτος. Οὐχ ἥττον ἀπαιτητικοὶ εἶνε οἱ ἄλλοι ὑπηρετᾶται, ἐξ ὧν ὁ θαλαμηπόλος ἐπαινεῖ τὸ μέγα αὐτοῦ ἀνάστημα, ἄλλος δὲ στέργει νὰ ὑπηρετήσῃ μόνον ἐν τῇ πόλει καὶ ἄλλος πάλιν μόνον ἐν τῇ ἐξοχῇ πολλοὶ κηπουροὶ ἀγγέλλουσιν ὅτι ἐν τῷ κήπῳ οὔτε δάμαλιν ἀνέχονται οὔτε τὰ τέκνα τοῦ κυρίου των. Τρεῖς ἄλλας στήλας πληροῦσιν οἱ οἰκοδιδάσκαλοι. Ἐν ταῖς αὐταῖς στήλαις δημοσιεύονται αἱ εἰδήσεις τῶν διδασκόντων μουσικὴν καὶ γλώσσας. Ὁ θέλων νὰ μάθῃ τὴν ἀγγλικὴν, τὴν γαλλικὴν, τὴν ἰταλικὴν, τὴν ἰσπανικὴν, ἀρκεῖ νὰ λάβῃ ἐν οἰκῇ δῆποτε ὥρα ἀνά χειρας τὸν «Χρόνον». Ἀλλὰ καὶ ὁ θέλων νὰ σπουδάσῃ τὴν οὐγγρικὴν, τὴν πολωνικὴν, τὴν ῥωσικὴν, τὴν σουηδικὴν, τὴν δανικὴν, τὴν σινικὴν, τὴν ἰαπωνικὴν, ἀρκεῖ νὰ τὸ ἀναγγεῖλῃ διὰ τοῦ «Χρόνου», τῇ δὲ ἐπαύριον θὰ εὕρῃ ὑπὲρ τοῦ 30 διδασκάλους. Ἐμπορος πάλιν, ζητῶν διὰ τοῦ «Χρόνου» ὑπάλληλον, εἶνε ἐκ τῶν προτέρων βέβαιος ὅτι δι' ὅλης τῆς ἐβδομάδος θὰ λάβῃ 200 ἐπιτολάς καὶ 100 τοῦλάχιστον ἐπισκέψεις. Αἱ εἰδήσεις περὶ τῶν μικρῶν καὶ τῶν μεγάλων, τῶν δημοσίων καὶ τῶν ἰδιωτικῶν ξενοδοχείων, καὶ περὶ τῶν ἐνοικιάσεων ἐρμηνεύουσι τὴν ὄντως ἀγγλικὴν λέξιν comfortable καὶ τὴν εὐρύτητα τῆς πρωτευούσης πολλοὶ ζητοῦσιν οἰκίας ἐν τῇ πόλει ὅπως δύνωνται ἐντὸς ἡμισείας ὥρας νὰ μεταβαίνωσι διὰ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς τὴν ἐν μέσῃ τῇ πόλει κειμένην Τράπεζαν ἐντεῦθεν ἐμπορεῖ τις ἕκαστος νὰ νοήσῃ ὅποιον ἀχανὲς πέλγος οἰκίαν ὑπάρχει ἐντὸς 660 τετραγωνικῶν μιλιῶν ἀγγλικῶν καὶ πόσον πολύτιμα εἶνε τὰ μέσα τῆς ταχίστης συγκοινωνίας τούτου ἕνεκεν ἐν πάσῃ ἀγγελίᾳ ἀναφέρεται πόσα λεπτὰ ἀπέχει ἡ οἰκία ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ τῶν ἀμαξῶν, τῶν σιδηροδρόμων, τῶν ἱπποσιδηροδρόμων καὶ τοῦ Ταμείου. Μηδεὶς δὲ νομίσῃ ὅτι αἱ ἀγγελίαι αὗται εἶνε μονότοναι καὶ στερεότυποι. Γυνὴ χήρα προσφέρει οἰκημα εἰς ἄνδρα πρεσβύτην ἑτέρα χήρα μετὰ τῶν θυγατέρων τῆς προσφέρει εἰς ἐγγυῶν ἢ ἀλλοδαποῦς, τὴν ἡμέραν ὅλην ἐν τῇ πόλει ἐργαζομένη, καθαρὸν, εὐάρεον καὶ εὐμαρὲς οἰκημα, καλὸν γεῦμα καὶ μουσικὴν διασκέδασι. Κυρία τις προσκαλεῖ ἑτέραν Κυρίαν ἐκ τῆς ἐξοχῆς νὰ ἔλθῃ καὶ σπουδάσῃ τὸ Λονδίνον ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς μῆνας, ἐπαγγέλλεται δὲ αὐτῇ πάσας τὰς ἀναπάνσεις καὶ συγγὴν διασκέδασι ἐν τῷ ἐγγυῶν Hyde-Park. Πλουσία καὶ εὐγενὴς Κυρία προσκαλεῖ ἄλλην πλουσίαν καὶ εὐγενὴ νὰ συγκατοικήσῃ μετ' αὐτῆς τὸν χειμῶνα ἐν τῇ πρωτευούσῃ, τὸ δὲ ἔαρ νὰ συναποδημήσῃ εἰς Ἑλβετίαν, Ἰταλίαν, Ἰσπανίαν ἢ Ἀμερικὴν. Ἀλλὰ καὶ οἱ πρῶτοι τῶν

κομῆτων καὶ λόρδων δέχονται πλουσίους Ἀμερικανούς καὶ Ἀμερικανίδας, τοὺς εἰσάγουσιν εἰς τὴν ὑψηλὴν ἀριστοκρατίαν, τοῖς δανείζουσι τὰς ἰδίας ἀμάξας, λαμβάνοντες ὡς εἰκὸς χιλιάδας δολλαρίων πολλάς καθ' ἑκάστην ἐβδομάδα. Τελευταῖον καὶ οἱ ἱερεῖς προσκαλοῦσι διὰ τῶν αὐτῶν εἰδήσεων τοὺς θέλοντας «νὰ συνοικῶσιν ἅμα καὶ νὰ ἦναι μεμονωμένοι, καὶ νὰ ζῶσι χριστιανικῶς καὶ εὐτελῶς». Ἐτερον μαρτύριον τοῦ μεγαλείου τῆς πόλεως εἶνε αἱ δυσκαρίβητοι εἰδήσεις περὶ τῶν διασκεδάσεων. Εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν περιίσταται ὁ πιστὸς τοῦ Ἐπικούρου θιασώτης ἀναγινώσκων τὴν πληθὺν τῶν θεατρικῶν παραστάσεων, τῶν συναυλιῶν, τῶν χορῶν, τῶν ἐκθέσεων κ.λ. Οὐδεὶς ἄλλος λαὸς ἀγαπᾷ τοσοῦτον τὴν ἀνάγνωσιν, ὅσον ὁ ἀγγλικός αἱ εἰδήσεις τῶν βιβλιοπωλῶν κατασιχνοῦσι καὶ αὐτοὺς τοὺς γερμανούς ὁ Ἀγγλος οὐ μόνον ἄσμενος ἀναγινώσκει, ἀλλὰ καὶ γενναίως πληρώνει οὐδὲν θαυμαστὸν ἐπομένως, ὅτι, καίπερ ἐκδιδομένων τετρακοσίων καὶ ἐπέκεινα περιοδικῶν συγγραμμάτων, πολλάκις ὁ βιβλιοπώλης ἀγγέλλει ὅτι «πρὸς ἄμμεσον δημοσίευσιν αἰτεῖται πρωτοφανὲς μυθιστόρημα ἐν τριακότα κεφαλαίοις ἐάν ἔχη ὑπόθεσιν τὰ πράγματα τῆς Ἰρλανδίας, εἶνε προτιμότερον. Ἡ τιμὴ του ἔσται μετρία». Ἐτερος βιβλιοπώλης συνιστᾷ ἐξυτὸν εἰς συγγραφῆς, ὡς καλῶς γνωρίζων τὴν τέχνην τοῦ πωλεῖν τὴν ὅλην ἐκδοσὴν ἐντὸς διμηνέως. Τελευταία εἶνε ἡ «στήλη τῶν γόνων καὶ τῶν θρήνων», ἐν ἧς πενθοῦσι γυναικες ἐγκαταλειφθεῖσαι ὑπὸ τῶν συζύγων των, γονεῖς ὧν ἀπέδρασαν τὰ τέκνα, ἐρωμένοι ἀπολέσαντες τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης των. Τοιαῦται δηλοποιήσεις δὲν ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων, τὰς γινόμενας πολλάκις χάριν παιδιᾶς, ἀλλ' εἶνε ἀληθεῖς καὶ σπαραξικάρδιοι, δημοσιεύονται δὲ ἀντὶ ἀδράς χρημάτων ποσότητος. Δραματικοὶ ποιηταὶ καὶ μυθιστοριογράφοι θὰ ἤρουντο ἄρθεον ὅλην διεξερχόμενοι πενήτιμους ἀγγελίας ὁ Ἀγγλος, ἀκούων ὀδυρομένην μητέρα ἐπὶ τῇ ἀποδημίᾳ τοῦ τέκνου τῆς, προσφέρει χιλιάδας χρημάτων ἵνα εὐρεθῇ καὶ ἐπαναχθῇ τὸ ἀπολωλός ἔχει δὲ θάρρος «νὰ μονομαχήσῃ ἐναντίον ἀσυνειδήτου ἀνθρώπου ἀτιμάσαντος ἀθῶν νεάνιδα καὶ καταστήσαντος αὐτὴν διὰ παντὸς δυστυχῆ».

Ὅσον πολύτιμος εἰς τὸν πολιτικὸν κόσμον εἶνε ὁ «Χρόνος» διὰ τὰ πολιτικὰ ἄρθρα καὶ τὰς ἐμβριθεῖς ἀνταποκρίσεις του, τοσοῦτον ἀπαραίτητος καθίσταται εἰς πᾶσαν τῆς κοινωνίας διὰ τὰς ἀγγελίας του. Τὰ ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς δημοσιογραφίας συνασπόμενα κύρια ἄρθρα τοῦ «Χρόνου» οὐδὲ ἐπιτροχάδην καταδέχεται νὰ διεξέλθῃ ὁ ἀγρότης ἐν Αὐστραλίᾳ μετ' ἀπληστίας ὅμως ἀναγινώσκει ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους τὰς «δηλοποιήσεις». Οἱ ἔποικοι ἐν τοῖς ἀ-

γρίους δάσσει τοῦ Καναδά, οἱ ἐμπορευόμενοι ἐν τῇ Ἀφρικῇ, οἱ καλλιεργούντες διαφόρους φυτείας ἐν ταῖς Ἀνατολικαῖς Ἰνδίασι, οἱ ἀξιοματικοὶ ἐν Βεγγάλῃ περιφρονοῦσι τὰς εὐφροσύνας καὶ μάλιστα γλαφυράς ἀνταποκρίσεις, μετὰ φόβου δὲ ἢ ἐλπίδων μελετῶσι τὰς «ἀηλοποιήσεις», εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ὁποίων παρέχουσιν ἄρθρον ὕλην βασιλεῖς, αὐτοκράτορες, ὑπηρέται, κλέπται, κκοῦργοι, ἑκατομμυριοῦχοι, καλλιτέχναι, ἀγύρται κλπ.

Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ρουσσώ, συνηθέστατον κατέστη ἐν Γαλλίᾳ νὰ διδάσκωνται

τὰ παιδιὰ τέχνην τινά. Ὑπῆρχον πολλοὶ πλουσιώτατοι καὶ ἐπισημοτάτην κατέχοντες κοινωνικὴν θέσιν, ἐκμαθόντες τὴν τορνευτικὴν, τὴν λεπτοουργίαν κλπ. Ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος ὁ ἸΣΤ΄ ἦτο ἐπιτηδείωτατος κλειθροποιός. Ὅταν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1789 ἐπῆλθεν ἡ μετανάστευσις, πολλοὶ εὐγενεῖς καὶ πλούσιοι θ' ἀπέβησαν τῆς πατρῴας ἐν τῇ ξενιτείᾳ, ἐὰν δὲν ἐπορίζοντο τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκ τῆς τέχνης τῶν. Μέλος δὲ τι μιᾶς τῶν καλλιτέρων οἰκογενειῶν τῆς Γαλλίας ἀνέκτεται ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν περιουσίαν του, διότι ἦτο ἄριστος βιβλιοδέτης.

Η ΛΙΜΝΗ

(Ἐκ τῶν τοῦ Λαμαρτίνου.)

Πάντα λοιπὸν θὰ τρέχουμε πρὸς ἄγνωστο ἀκρογιαλί,
Θὰ καταποντιζόμεθα 'ς τοῦ τάφου τὴ νυκτιᾶ,
Χωρὶς ποτ' ἐν' ἀπάνεμο μὲς 'ς τὴν ἀνεμοζάλη
Οὔτ' ἓνα καταφύγιον 'ς τὴ βαρυχειμωνιά!

Κύτταξε, λίμνη, κύτταξε! Δὲν ἔκλεισ' ἓνας χρόνος
Πῶπεξε μὲ τὸ κύμα σου χαρούμενη, τρελλή,
Καὶ τώρα, τώρα ὁ δύστυχος, κάθουμαι, λίμνη, μόνος
'Σ τὴν πέτρα ἐδ' ὅπου πάντοτε μὰς ἔβλεπες μαζύ.

Καθὼς καὶ τώρα ἐμοῦγγριζες καὶ τότε ἀγριεμένη
Κ' ἐξέσχίζες τὰ στήθη σου 'ς τοῦ βράχου τὰ πλευρά,
Ἀνήσυχη ἐπαράδρονες 'ς τὴν ἄκρη θυμωμένη
Κ' ἐράντιζες τὰ πόδια τῆς μὲ τὸν ἀφρὸ συχνά.

Θυμᾶσαι, λίμνη, μόνος μὰς, μιὰ νύχτα ἐγὼ κ' ἐκείνη
Ἐλάμναμε ἄφωνοι οἱ φτωχοὶ 'ς τὰ κρύα σου νερά
Τ' ἀγέρι δὲν ἀνάσενε, εἶχες καὶ σὺ γαλήνη,
'Σ τὸν ὕπνο σου δὲν ἄκουες παρὰ τὰ δυὸ κουπιά.

Μὲ μιᾶς τραγοῦδι οὐράνιο, πρωτάκουστο, δροσάτο
Τὸ γέρο τὸν ἀντίλαλο τριγύρω μὰς ζυπνᾷ.
'Ἐμειν' εὐθὺς παράλυτο τὸ κύμα σου τὸ ἀφράτο
Καὶ τέτοια λόγια ἀκούστηκαν, θυμᾶσαι, ἁρμονικά.

«Δίπλωσε, χρόνε, δίπλωσε τ' ἀκούραστα φτερά σου,
Ὅραις γλυκαῖς μὴν τρέχετε, σταθῆτε μιὰ στιγμῆ,
Καὶ σὺ μὴ φεύγης, νύχτα μου, μὲ τὴν ἀστροφεγγιά σου,
Τώρα ποῦ ζευγαρώσαμε εἶν' εὐμορφη ἡ ζωή.»

«Τοῦ κόσμου αὐτοῦ τὰ βάσανα, τὴν ἐρημιά, τὴ φτώχεια
Θέλουν νὰ φύγουν ἄμετροι γι' αὐτοὺς γοργὰ γοργὰ,
Χρόνε μου, πέτα κι' ἄφισε 'ς τοῦ ἔρωτα τὰ βρόγια
Τὰ δυὸ μὰς νὰ χορτάσωμε τόσο γλυκεῖα σκλαβιά.»

«Τοῦ κάκου! Ἡ ὄραις φεύγουν... Κανεὶς δὲ μὲ προσμένει...
Κανεὶς δὲ μ' ἀκουρμένεται... Ἡ νύχτα εἶναι σκληρή...
'Αχνίζον τ' ἄστρα, χάνονται... Κρυφὰ κρυφὰ προβαίνει
Τὰ σπλάχνο γλυκοχάραμμα... Λυπήσου μὰς αὐγὴ!...»

«Τοῦ κάκου! Ὅλα ξεγέλασμα, εἶν' ὄνειρα καὶ πλάνη,
Ζωὴ μὰς εἶν' ἡ ἀγάπη μὰς καὶ μοναχὴ χαρὰ
'Ας μὴ ζητοῦμε ἀνύπαρχτο 'ς τὸν κόσμον ἄλλο λιμάνι,
Τοῦ χρόνου ἢ ἄγρια θάλασσα δὲν ἔχει ἀκρογιαλιά.»

«Χρόνε ζηλιάρη, δύστροπε! Πέ μου γιατί νὰ σβῶνται
Σὰν ἀστραπὴ νὰ φεύγουν ἢ ὄραις τῆς χαρᾶς
Καθὼς πετοῦν καὶ φεύγουν χωρὶς νὰ λησμονιῶνται
Κ' ἡ μαύραις, κ' ἡ ὀλόπικραις στιγμαῖς τῆς συμφορᾶς;»

«Ἀπ' τὴ βαθειὰν τὴν ἄβυσσον ὅπου μὰς καταπίνει,
'Ἀπ' τὴν αἰωνιότητα ὅπου μὰς πλημμυρεῖ
Τίποτε, χρόνε, τίποτε 'ς τὸ φῶς δὲν ἀναδίνει,
Δὲν ξεφυτρώνει τίποτε... Ὅλα τὰ τρῶς ἐσύ.»

«Λοιπὸν ἀπ' ὅσα ἐχάρηκα δὲ θ' ἀπομείνη τρίμμα,
Δὲν θὰ ν' ἀφίσω τίποτε 'ς αὐτὴν τὴ μαύρη γῆ!
'Ἀπ' τὸ γοργό μὰς πέρασμα δὲν εἶναι τάχα κρῖμα
Νὰ μὴ σωθῆ ἓνα πάτημα, ὃ χρόνε ἀδικητή;...»

Ἦ λίμνη, ὃ βράχοι μου ἄφωνοι, ὃ σεῖς σπηλαιῖς καὶ δάση
Ποῦ βλέπετε τὸν πόνο μου, μιὰ χάρη σὰς ζητῶ,
'Ἐσεῖς ὅπου δὲ σκιάζεσθε κανεὶς νὰ σὰς χαλάση,
Ποτὲ μὴ μὰς ξεχάσετε 'ς τὸ μνήμ' ἂν πάω κ' ἐγώ.

Κι' ὅταν σὲ δέρον ὁ σύφουνας, κι' ὅταν βαθειὰ κοιμᾶσαι,
Ἦ λίμνη μου ἀφροστέφανη, νὰ μὴ μὰς λησμονῆς,
'Ἐσ' εἶδες τὴν ἀγάπη μὰς καὶ μόνη ἐσὺ θυμᾶσαι
Πῶς ἀναφταν τὰ στήθη μὰς, καὶ θὰ μὰς συμπονεῖς.

Θέλω τὰ πεῦκα, τὰ ἔλατα, οἱ βράχοι, ἡ βερματιά σου,
Τ' ἀφροῦ σου τὸ μουρμούρισμα, τ' ἀντίλαλου ἡ φωνή,
Τὰ δροσερά σου σύνεφα, τ' ἀγέρι, ἡ καταχνιά σου,
'Ἡ βρόση, ὁ καλαμιώνας σου, τὸ χόρτο, τὸ πουλί,

Τ' ἄστρο τ' ἀσημομέτωπο, ἡ μυρωδιὰ ποῦ χύνει
Τὸ γαλανὸ τὸ κύμα σου, ὃ λίμνη μου γλυκεῖα,
'Ὅ, τι 'ς τὴν πλάση ἔχει αἴσθησιν, πνοή, νοημοσύνη,
'Ὅλα νὰ λένε... «Ἀγάπησαν, τὰ μαῦρα, φλογερά!»

Μαδουρῆ.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΛΑΩΡΙΤΗΣ.

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΙΚΑΝΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

I

Ὅλιγα γράμματα μ' ἔμαθεν ὁ πατὴρ μου· ὁ
θεὸς μακαρίσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· ἂν μ' ἐμάν-
θανε πλειότερα, θὰ ἤμην δυστυχής· δὲν θὰ ἐγε-
νόμην ὅ,τι ἔγεινα.

II

Ἐπὶ ἓν ἔτος ἤμην ἐπιμελέστατος εἰς τὴν ἐκ-
πλήρωσιν τῶν χρεῶν μου· ἀλλ' οὐδέποτε ὁ προ-
στάμενός μου μοὶ εἶπεν: εὐχαριστῶ. Ἐκαμὰ ἔ-
να μῆνα νὰ πατήσω εἰς τὸ γραφεῖόν μου, καὶ
ἐπροβιβάσθην.

III

Μὴ ζητήσης εἰς αὐτὸν τὸν τόπον νὰ εὐχαρι-
στήσης τὴν ἰδικὴν σου συνείδησιν, ἀλλὰ τὴν συ-
νείδησιν τῶν ἄλλων· ἂν κάμνης τὸ πρῶτον, θὰ
σ' ὀνομάσουν ἐγωιστὴν· ἂν τὸ δεύτερον, θὰ ὀ-
νομασθῆς ὑποχρεωτικὸς καὶ ἀγαθώτατος ἄν-
θρωπος.

IV

Μὴν ἐξετάσης ποτὲ ἐνδομύχως τί φρονεῖς σὺ

περὶ σεαυτοῦ, ἀλλὰ τί φρονοῦν οἱ πολλοὶ περὶ
σοῦ. Τὸ πρῶτον εἶνε ἀδιάφορον καὶ περιττόν·
τὸ δεύτερον εἶνε σπουδαιότατον. Ἐπειδὴ δὲ τοὺς
πολλοὺς ἔγουςι καὶ φέρουσι αἱ μικραὶ καθημε-
ριναὶ ἐφημερίδες, φρόντισον ἐννεὰ τοῦλάχιστον
ἐξ αὐτῶν νὰ σὲ ὀνομάσωσι μέγαν ἄνθρωπον· ὁ
κόσμος θὰ τὸ πιστεύσῃ, καὶ δὲν εἶνε ἀπίθανον
νὰ τὸ πιστεύσῃ καὶ σὺ ὁ ἴδιος.

V

Ἰκανὸς τις καὶ τίμιος ὑπάλληλος κατεῖχε
θέσιν τινά, ἥτις μὲ ἤρετε· ἔγραψα διατριβὴν
τινα κατ' αὐτοῦ καὶ τὴν κατεχώρισα ἀντὶ μιᾶς
δραχμῆς εἰς μίαν ἐφημερίδα· ὁ ὑπάλληλος αὐτὸς
ἐπέκθη. Ἐγραψα κατόπιν μίαν ἄλλην ὑπὲρ ἐ-
μαυτοῦ καὶ τὴν κατεχώρισα πάλιν ἀντὶ δύο
δραχμῶν—ἦτο μεγαλειτέρα—εἰς μίαν ἄλλην
ἐφημερίδα. Διωρίσθην ἐγώ.

VI

Σήμερον ὑπῆγα νὰ ξυρισθῶ· ἀλλ' ὁ κουρέυς
μου εἶχε κλείσει τὸ ἐργαστήριόν του· ἠρώτησα
τὸν γείτονά μου τὴν αἰτίαν, καὶ ἔμαθον ὅτι
διωρίσθη ὑγειονομοσταθμάρχης.

VII

Προχθὰς ἀπέθανε τοῦ προΐταμένου μου ἡ γυνικαδέλφη τῆς ἐξεφώνησα τὸν ἐπιτάφιον λόγον, καὶ τὴν παρέβαλλον μὲ τὴν Σεμιράμιδα καὶ τὴν Κόρινναν. Ἐπειτα ἔγραψα εἰς τρεῖς ἐφημερίδας ὅτι ἐξεφώνησα λόγον λίαν κατάλληλον, καὶ ἀπέκτησα τοιαύτην ρήτορος φήμην, ὥστε πλησιάζω τώρα νὰ κατακτῆσω ὁ κατ' ἀποκοπὴν ἐπικήδειος ρήτωρ τῆς πρωτεύουσας τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου.

VIII

Ὅσαίς ἀναχωρῶ τῶν Ἀθηναίων καὶ ὁσαίς ἐπιστρέφω φροντίζω νὰ καταχωρίζεται τὸ σπουδαῖον τοῦτο γεγονός· εἰς μερικάς ἐφημερίδας.

IX

Συνασπίσου μετὰ δύο τριῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ ἀναγνώσῃς τὴν Camarederie τοῦ Scribe. Συμφώνησον μετ' αὐτῶν νὰ σ' ἐπαινοῦν καὶ νὰ τοὺς ἐπαινῆς. Μετ' ὀλίγον θ' ἀπορῆς καὶ μόνος σου πῶς ἔχεις τόσην φήμην.

X

Μὴ κακολογῆς κἀνέναν, ὅσον καὶ ἂν ᾖ ἀγράμματος, ἄθλιος καὶ ἀνικανός. Ὁ κόσμος θὰ εἴπῃ ὅτι κάμνεις τοῦτο ἐκ φθόνου.

XI

Σπανίως φιλονεικῶ καὶ ἐτι σπανιώτερον συζητῶ. Εἶμαι πάντοτε τῆς γνώμης τοῦ μετ' ἐμοῦ λαλοῦντος· εἶνε δὲ τοῦτο τὸ ἀσφελδέστερον μέρος τοῦ νὰ νομίζηται τις σοφός. Οὐδέποτε ὁ ἄνθρωπος εὐχαριστεῖται περισσότερο, εἰμὴ ὅταν βλέπῃ τὰς ἰδέας του ἐπικροτουμένας.

XII

Ἐχε φίλους ὅλον τὸν κόσμον καὶ χαιρέτα πάντοτε μειδιῶν.

XIII

Περιπάτει πάντοτε μετὰ σπουδῆς, καὶ ἂν τις σὲ ἐρωτήσῃ ποῦ πηγαίνεις, εἶπε συντόμως ὅτι ἔχεις σπουδαίαν ἐργασίαν, καὶ ἄρσέ τον ἀφοῦ τοῦ ζητήσης συγχώρησιν. Εἶνε καλὸν νὰ νομίζουσι οἱ ἄνθρωποι ὅτι εἶσαι πάντοτε ἡσχολημένος.

XIV

Λάλει περὶ ὅλων τῶν πραγμάτων, ὅταν δὲν εὐρίσκεισαι μετὰξὺ ἀνθρώπων οἵτινες τὰ γνωρίζουσι καλλίτερά σου. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ὅσοι οὐδὲν γνωρίζουσι λαλοῦν περὶ ὅλων, λάλει καὶ σὺ περὶ ὅλων, ὅταν καὶ οἱ ἄλλοι κάμνουν τὸ ἴδιον.

Τ' ἀνωτέρω Ἀπομνημονεύματα, ἅτινα εἶχον περιέλθει εἰς τὰς χεῖράς μου κατὰ παράδοξον ὅπως τρόπον, ἐγράφησαν ὑπὸ Ἕλληνας, ἀποθανόντος ἤδη, προσώπου τιμηθέντος πολὺ, προαχθέντος, εὐφημισθέντος καὶ πανηγυρισθέντος ἐπὶ ἰκανότητι καὶ παιδείᾳ.

A. B.

Ὁ Βίας ἐνῶ ἔμελλε νὰ καταδικασθῆ τινὰ, ἐδάκρυεν· ἐρωτηθεὶς δὲ διατί κλαίει ἀφοῦ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸν καταδικάζει, εἶπεν ὅτι «ἀναγκαῖόν ἐστι τῇ μὲν φύσει τὸ συμπαθὲς ἀποδοῦναι, τῷ δὲ νόμῳ τὴν ψήφον.»

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* Ὅσαίς ἀνατρέφεις καλῶς ἄρρεν παιδίον, ἐτοιμάζεις τῇ κοινωνίᾳ χρήσιμον ἄνδρα, καλῶς δὲ ἀνατρέφον κόρην, δόκιλον ἀγαθὴν οἰκογένειαν. (Jules Simon).

* Ἡ μνήμη εἶνε πλουσία ἀποθήκη, ἧς ἔχουσι κλειδίον οἱ τε εὐφρεῖς καὶ οἱ ἀνόητοι, ἀλλ' οἱ τελευταῖοι ἀδυνατοῦσι νὰ εὕρωσιν ἐν αὐτῇ τὰ ἐκκάστοτε χρήσιμα.

* Πάσης χώρας οἱ ὑπουργοὶ εἶνε ἐρασιμώτατοι καὶ ὑποχρεωτικοὶ ἄνθρωποι κατὰ δύο συνήθως ἡμέρας, τὴν παραμονὴν τῆς προσκλήσεως αὐτῶν καὶ τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀπολύσεως.

* Ἀποσιώπησις ἐξ ἐνδοιασμοῦ προξενεῖ πολλὰς περισσοτέρων ἐχθροπάθειαν ἢ αἰ πικρότεροι ὕβρεις.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Οὐδεὶς νοεῖ τὸν ἀγγλικὸν χαρακτῆρα, γράφει περιηγητὴς τις, ἐὰν μὴ ἐπισκεφθῆ ἐπιμελῶς τὰ νοσοκομεία τοῦ Λονδίνου. Ὅσον μεγάλη ἐν τῇ μεγαλοπόλει ταύτῃ ὑπάρχει ἡ εὐτυχία καὶ ἀφθονία, τοσοῦτον φοβερὰ συνυπάρχει ἡ δυστυχία καὶ ἡ ἐλεεινότης. Δι' ἕκαστον νόσημα ὁμοῦ ἀνιδρῶνται εἰδικὸν νοσοκομεῖον, ὡς δι' ἕκαστον εἶδος δυστυχήματος· συνέστη εἰδικὸς σύλλογος. Εἰς σύλλογος ἐπιτηρεῖ τὴν νύκτα καὶ συλλαμβάνει «τοὺς πεπτωκότας καὶ ἀφίλους», καὶ τοὺς φέρει εἰς ἐπίγνωσιν· ἕτερος ὑποστηρίζει ἀπολυθέντας καὶ καταδικούς· ἄλλος προσπαθεῖ νὰ διορθώσῃ γνωστοὺς κλέπτας· ἄλλος δὲ βοηθεῖ ναυαγούς, ξένους, χήρας, ἔρφανά. Πάσας τὰς κακίας τοῦ κόσμου ἐὰν εἶχεν ὁ Ἀγγλος, θὰ ἐξήρκει μόνη ἡ ἀρετὴ του αὐτῆ ἵνα τὰς καλύψῃ ἀπάσας. Συχνάκις αἱ ἐφημερίδες τοῦ Λονδίνου δημοσιεύουσι δωρεὰς χιλιάδων λιρῶν ἀνωνύμων προσώπων πρὸς φιλοanthρωπικὰ καταστήματα.

Ἐν τῷ ἀγγλικῷ κοινοβουλίῳ, ὁσαίς ὁ Βασιλεὺς ἢ ἡ Βασιλισσα ἐπικυροῦσι γενικὸν νομοσχέδιον, ὁ τούτων γραμματεὺς ἀνακραυγάζει γαλλιστὶ «La Reine le veut»· κυρουμένου μερικου νομοσχεδίου, λέγει «Soit fait comme il est désiré!» περὶ δὲ χρηματικῆς βοήθειας, λέγει «La Reine remercie ses loyaux sujets, accepte leur b́énévolence, et aussi le veut». Αἱ γαλλικαὶ αὐταὶ ρῆτραι εἶνε λείψανα δουλείας παλαιᾶς, διατηροῦνται δὲ ἕως τῆς σήμερον ὅπως ἀναμνησκῶσι τοὺς ἄγγλους ὅτι, ὡς ἄλλοτε, οὔτε καὶ νῦν καὶ πάντοτε δυνατόν νὰ καταστραφῇ ἡ ἀγγλικὴ ἐλευθερία ὑπὸ ζενοκρατίας. Ἀπὸ τοῦ 1066, ὅτε ἐδέσποσε τῆς Ἀγγλίας Γουλιέλμος ὁ Πορθητῆς, αὐλικὴ καὶ δικαστικὴ γλῶσσα αὐτόθι ὑπῆρξεν ἡ γαλλικὴ, ἐξ ἧς, μετὰ τῆς ἀγγλοσαξωνικῆς ἀναμιχθείσεως, προέκυψεν ἡ νῦν ἀγγλικὴ.

Εἰς Ἀναμνηστῆς.